DE STVDIO LITERARVM RE CTE ET COMMODE INSTITVENDO,

ad inuictissimum & potẽtissimum Principem FRANCISCVM, Regem Franciæ: Gu-
lielmo Budæo Parisiensi, Consilia-
rio regio, Libellorumq; supplicũ
in Regia Magistro, auctore.

CVM PRIVILEGIO REGIO

Excudebat Iodocus Badius Ascensius Mense Nouembri,
Anno. M.D.XXXII.

DE STVDIO LITE rarum recte & commode instituendo, ad inuictissimum & potentissimum Principem FRANCISCVM Regem Franciæ.

HONOS ALIT ARTES, CONTRItum est vsu vetustatis prouerbium, Princeps potentissime, non tam ad opificia quæ dicuntur sellularia, æraque & stipes merentia, quàm ad eas artes pertinens quas prisci tum ingenuas, tum liberales appellandas esse duxerunt. hoc nimirum intelligi volentes, dignas artes illas iis hominibus esse, qui nec seruitutem seruirent, nec degeneri mente nati aut obnoxia forent. Quibus etiam ipsis artibus, eum honorem Romana detulit antiquitas, humanas vt eas esse scientias dicerent, vtpote sine quibus existimarent homines morum humanitatem amplecti ac retinere vix posse. Et quidem cum hominum generi prouidentia duas naturæ præstantias dederit, longe inter animanteis, nobilissimas, mentem atque sermonem, videbant illi eos fere qui cum promiscua multitudine annos traduxissent pueritiæ & adolescentiæ procul ludis literariis, vel semiferos ipsos esse, vel rusticitate præditos infantiæ non absimili. cuiusmodi illorum euadere plurimos videmus, qui communi tantum sensu quasi præceptore vtuntur & magistro. At vero loquendi consuetudo, deterior fere tempore fieri solet, & ex patriciis (vt ita dicam) sensim ad plebeios transire, imperitorum vtique numero multis exuperante partibus. Tum mens humana, ab incunabulis statim, tyrocinioque vitæ, erraticis moribus ac mendosis imbuta, ex perrenni contagione passim pollentis imperitiæ in ordinem quodammodo cæterorum animalium redi-

gi ſe tandem non ſentit, cum tamen numero (vt dicitur) exem-
pta ſit originis inſignitæ nobilisꝗ priuilegio. Etenim rerũ hu-
manarum diuinarũꝗ notio, naturæ quidẽ illa veluti magiſte-
rio homini pubeſcenti paulatim agnaſcitur, & ſic in multorũ
conuentu, quaſi in ludo ſenſus communis adoleſcit: planeꝗ in
virum iam euadenti cum ætate accreſcit pro portione. cæte-
rum inchoata eſt ipſa tantum, non plena, non iuſta notitia, nõ
ſufficiens earum rerum intelligentiæ, quæ ad vitam inſtruen-
dam temperandamꝗ comparatæ ſunt. Quare & in diſceptan-
dis forenſibus controuerſiis, & in dirimendis litibus, quanta-
uis prudentia ſenſus cõmunis, tamen iuris ciuilis indiget pru-
dẽtiæ, æquitatisꝗ ab iis hominibus proditæ qui de iure olim
reſponſitarunt: & rerum ſupradictarum notio, tum naturæ be-
neficio anticipata, tum conuerſatione ciuili adaucta & robo-
rata, adhuc tamen eſt hebetior, quàm vt par eſſe poſſit cali-
gini diſcutiendæ quæ vitæ noſtræ incubat. Atꝗ intra eã qui-
dem caliginem, dẽſamꝗ veluti quandam nebulam fallacium
imaginum, atꝗ inanium formarum, latentem veritatem, ſum-
miꝗ boni naturã, philoſophię comitatus olim indagare, ac per
omnia naturæ veſtigia perſequi inſtituit, ſtudio ſanè acri &
vehementi. hominesꝗ non pauci qui ſeſe in eius familiam va-
riis è ſtirpibus ſectarum adoptauerant, acerrima contentione
animorum fecerunt, poſthabita corporis fortunarumꝗ cura,
diſciplinarum vt honeſtiſſimarũ facultatem ſibi primum com
pararent. deinde earum adipiſcendi viam quandam poſteris,
ratione ac præceptis munitam traderent & procliuem, quoad
eius fieri poſſet. Et vero eorum quidem nobiliſſimi indignum
eſſe cenſuerunt, naturam humanã ignoratione ſui primũ, dein
morũ peruerſitate, quæ diu inter mortales inoleuerat, de gra-
du naturæ ſublimis deiectã eſſe, quæ cognata erat ipſa à pri-
mordiis rerum, affinisꝗ diuinę. Quam ob cauſam indignita-
temꝗ, homines incitati, certatim quærere inſtiterunt, cur ipſa
hominum natio, recta ratione lapſa, quaſi in triuiis vitę cõpi-

tisq; iaceret per inertiã,in iis multorum conuenticulis quæ ci uitates vocantur. Itaq; inter Gręcos homines moribus ac lin gua cæteris cultiores,extiterunt partim qui sophistæ, partim qui philosophi dicti sunt.Qui cum in muneribus vitæ ciuilis, atq; in sermone barbarismos,in rationalis & in moribus solœcismos inualuisse cernerent,disciplinam honestæ atq; emẽdatæ vitę profiteri aggressi sunt,eamq; colendam esse & retinẽdam multis persuaserũt. Hæc porrò doctrina,quasi quædam artifex & magistra expoliendæ humanitatis & concinnandæ, literarum nunc bonarum appellatione censetur.cuius doctrinæ fines multo laxiores sunt & ampliores, q̃ inscriptio ipsa præfert multitudinis opinione.continet enim omne cõmerciũ atq; vniuersum quod cũ musis haberi potest:sane variũ ipsum & multiplex,& quoquo versus longe pertinẽs.Præcipue vero philosophia lautioris vitę magistra, rationisq; rectę antistes, atq; interpres oraculorũ eius,adminicula vitæ peperisse & reliquisse creditur:quibus homines nimiũ de corpore meriti,ob idq; humi serpẽtes vt bruta animantia,excitare tandẽ sese possent,& assurgere ad cognitionẽ sui:ex eoq; intelligẽtię gradu sursum faciẽ erigere,ad cœlũq; aspirare. Vnicũ autẽ hũc scopum fuisse olim philosophiæ,bonis quidẽ certè viris atq; honestis cultę atq; probatæ,nobile illud præceptum indicio est, γνῶθι σεαυτόν:paucis(vt opinor) satis animaduersum,suisq; põderibus expẽsum,atq; etiã fortasse paucissimis:in tẽplo quondã toto orbe nobilissimo cõsecratũ,tanq̃ caput prudẽtiæ oraculorũ.huc em̃ summa humanę sapiẽtiæ pertinet.Circa hoc philosophia & de natura & de moribus disserẽs,præcipue cõmẽtata est. Id deniq; mortales inter diuos olim relatos,diuinisq; honoribus gentium scitis donatos: cœlum vt suspicerent admonuit,infernaq; despicerẽt atq; temporaria.Postremo is fuit sensus (vt simile veri est) sæculis illis antiquissimis quæ heroas dicuntur edidisse. Indidem illa nobilis fabula de Hercule,quem vt est apud Xenophõtem in secundo Commemorationum, Prodicus ille doctus scripsit, cum primum pube-

ſceret, quod tempus à natura, ad eligẽdum quam quiſq; viam viuendi ſit ingreſſurus, datum eſt, exiiſſe in ſolitudinem: atque ibi ſedentem, diu multumq; dubitaſſe, cum duas cerneret vias, vnam voluptatis, alteram virtutis, vtram ingredi melius eſſet. interim autem ipſi fœminas duas apparuiſſe ſtatura grandes: alteram aſpectu decenti, liberaliq; ingenio, ornatu corporis nitido, pudorem in aſpectu præferentem, & modeſtiam in geſtu, veſte candida indutam. alteram corpulentioris habitudinis, & ſimpliciter educatam, ornatu exquiſito cultam: ſic arte coloratam, vt & cãdorem cutis & ruborem maiores veris ementiretur: in motu corporis atq; habitu ita affectam, vt procerior appareret quàm ferebat natiua magnitudo: oculis etiã expaſſis: tum ea veſte indutam quæ maximum corporis decorem efficeret: interim ſeipſam oculis circumactis perluſtrantem, identidemq; aſpectantem, ecquis in ſe oculos cõuerteret, atque vmbram ſuam obſeruantem. quæ cũ iam propius Herculem acceſſiſſet, illam alteram ſuprà dictam pariter progredi inſtitiſſe: verum hanc anteuertere illi volentẽ, curſu ad Herculem veniſſe, atq; his verbis loqui cœpiſſe, Video te Hercules addubitantem quam viam tandem ineas vitæ. qui ſi me amica atq; auctore vti tibi perſuaſeris, ego te in viam iucundiſſimam ſimul & facillimam ducam. & oblectabilium quidem rerum omnium impertiam tibi guſtum: grauium autem rerum omnium ad extremum vſq; faciam te expertem. Iã primum bellorum negociorumq; cura vacabis. In eaq; demum cogitatione tute verſabere, conſiderandũ imprimis vt habeas, quid cibi, quid potus inuenias quod tibi gratiſſimum ſit, quid oculos tuos oblectet, quid tactum, quid olfactũ, tibi ſit iucundiſſimum: quibus amoribus genio tuo indulgere, quonã modo molliſſime dormire, qua ratione omnibus perfrui voluptatibus, nulloq; negocio poſſis. Caue vero in mentẽ tibi veniat, periculum eſſe ac metuendum tibi, nequando in deſideriũ incidas earum rerum vnde hæc quæ dixi ſuppeditari ſolent. ve-

to te hæc vereri . nequaq̃ enim ad vitam te deducam laboris ac ærumnæ tolerantem aut animo aut corpore, vt inde suauitates huiuscemodi suppetere tibi possint.Et quidem cũ alienis fruere laboribus,tum ab re nulla temperabis , vnde capturæ quippiam accedere posse videatur.Quippe huiuscemodi licentiam sectatoribus meis largior , vt commoda sua comparent vndiq; & augeant. Quæ cum Hercules audisset,Quodnam autem tibi nomen est (inquit) mulier? Tum illa,Amici(inquit)mei,Felicitatem:at qui me oderunt,vim huius vocabuli volentes imminuere,me appellant Inertiam. Interea mulier illa altera accedens, Ego quoq; ipsa (inquit) ad te Hercules venio,vt quæ & parentes tuos nouerim,& tuum ingenium ad percipiendam institutionem meam: speroq; si viam ad me ferentem tute ingrediare,futurum te sane strenuum actorẽ honestarum rerum atq; grauium,indeq; honoratiorem meipsam visum iri,atq; bonam in partem insigniorem. Cæterũ nequaquam expectes vt fucum tibi faciam exordiorum concinnitate voluptaria.nam vt dii statuerunt,ita rerum veritatem simpliciter commemorabo . Atqui eorum quæ bona & honesta sunt, nihil dii citra laborem ipsi & curam hominibus dare solent.quos quidem ipsos si tibi propitios esse cupis, dii tibi colendi sunt ipsi.Si ab amicis amari, amici quoq; beneficiis emerendi sunt.Sin in ciuitate aliqua honorem tibi haberi, vtilem te præbere ciuitati illi oportet.Quòd si per vniuersam Græciam animus fert admirationẽ tui ciere,ipsa tibi Græcia quodam est afficienda beneficio.Porrò autem si terram abundè tibi fruges fundere vis, ipsa tibi terra excolẽda est.Et si à negociatione pecuaria facere rem atque augere instituisti,ipsa tibi pecora diligenter accuranda sunt.Sin impetum cepisti bellicis ex rebus fastigium tuum attollendi, amicis tuis in libertatem asserendis,inimicis seruituti mancipandis cum ita tibi visum fuerit:vtiq; faciendum tibi est vt artes militares ediscas, ab iis qui eas docere idonei sunt & apti:earumq; vsum cum di

diceris, vt exercitatione confirmes. Postremo si in animo tibi est athleticam corporis firmitatem comparare, corpus est tibi seruituti animi assuefaciendum, laboribusque & sudore exercendum. Cuius sermonem Inertia excipiens apud Prodicum, Animaduertis (inquit) ô Hercules, quàm molestam tibi viam, & quàm longam ad gaudia, mulier ista tibi exposuerit? at ego vero & prona te via & breui ad felicitatem perductura sum. Tum Virtus, O misera tu (inquit) quid boni tandem habes? immo vero ecquid omnino ipsa suauitates nosti? num tu harum parãdarum ergô agere quicquam sustines, quæ ne iucundorum quidem desiderium cupiditatemque expectes? desiderio vero anteuertẽs expleri omnib⁹ iis solita sis? antequam esuris, cibum sumens: priusquam sitis, bibens: & vt suauiter epuleris, eduliorum artifices exquiris: vt bibas itidẽ suauiter, vina preciosa coemens: æstate (si diis placet) vndique niuem expetens. iam vero iucunde vt sopiare, non molleis modo lectos sternendos tibi locas, sed lecticas etiam ipsas molliculas, earumq; scamna facienda tibi mollia curas: nimirum quæ non somni laborisq; vicissitudine institueris vti, sed idcirco dormire, quia nihil aliud habeas potius quod facias. tũ venerem ignaua exquisitis machinamentis cieas, suapte vi immotam. En quæ tui discere ex te amici cupiant, vt per lasciuiam noctes, diei optimam partem per soporem exigant. Quocirca immortalis cum esses, ex deorum curia eiecta es, à mortalibus quoq; despecta qui probitate censentur. deniq; orbata simul acroamate iucũdissimo, laudari te vt nunq̃ audieris: simul spectaculo sane visendo, nũq̃ vt opus aliquod tuum spectaris aut pulchrum aut honestũ. Tales ferme Hercules sunt, Princeps illustrissime, atq; prçstãtissime, aut Heraclidç certe hodie, eius philosophiæ alumni quã antiqui græci eruditionẽ circularẽ appellauerunt: quæque ingentẽ nõ solũ ambitũ amplectitur, quasiq; restim quandã chorũq; disciplinarũ, sed etiã anfractus viæ arduos ægreq; superabiles. Nostro vero sçculo

ſudore quàm olim maiore permeabiles,quod tamen ipſum ſę culum Muſarum choros edere cœpit ſtrenue, togatos vnà & palliatos, è nominatiſſimis quondam iugis illis repetitos ac reduces,qui iã inacceſſi videbãtur atq; deſerti.Enimuero operæ eſt preciũ ingeniorũ antiquorũ magnitudinẽ æſtimare ex ipſorũ imaginibus,quas eminẽtes ad hunc diem & expreſſas, vna & altera ætas reſtituerunt, carioſis ipſas in monumentis & ſquallidis inuentas,illæ vero & ad ſplẽdorem priſcum propemodum deterſas expoliuerunt. Quorum etſi monumẽtorũ magna pars ad hunc diem non ſupereſſe incolumis creditur, eſt tamẽ habẽda gratia prouidẽtiæ,crebroq; à nobis commemoranda,quòd optimã eorũ (vt opinor) partẽ è diluuio annorum plus mille emerſam, in manibus iã habemus. diluuium enim quoddã vitę calamitoſum,literas ipſas germanas & ſuo demum nomine dignas, ſic hauſerat & abſorpſerat, tãtaq; vi alluuionis barbaricæ obrutas tenebat & ſepultas, vt mirũ ſit eas inde exiſtere potuiſſe. diuinæ vero id prouidentiæ referẽdũ acceptum, quę priſcarum ipſa mentiũ reliquias & ſimulachra reddere nobis voluit,ad vitam excolendã & adornandã. Mirificam autẽ illam dicendi vim, è ſapientiæ fonte manantẽ perenni & exundanti, & porro ingentes eloquentiæ variaſq; copias,fines etiam iuris eius & imperii longe lateq; patentis orbis ille diſciplinarũ quem diximus cõprehendit,ſi tamẽ circũſcribi vllo illi ambitu poſſunt.Quem orbẽ magnorũ ſpiritũ olim homines,vel potius heroes quidã nationis literarię, nõ vno illi quidẽ & altero ſpiritu,ſed tamen vna contentione inoffenſoq; tenore percurrere ſolebant:eũq; in fabularũ vetuſtiſſimarũ cõmentis adumbratũ videmus , qualia ſunt aurea Mercurii virga,ęgis illa Palladis,deniq; muſarũ cãtus cũ cæterarũ,tũ Calliopes earũ coryphęę, ἢ δὴ, vt inquit Heſiodus, προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασέων.Etenĩ ipſarũ chori auios in mõtes abſtruſi à vatibus,& veluti per manus reſte data cõſerti,nihil aliud potius q̃ ſciẽtiarũ cõſenſum,cognationẽq; ſtudiorũ ſignificãt,

& manifeste ostendunt: adeo vnam & alteram sine reliquis mancas esse censebant, & destitutas necessariis adminiculis. At multorum sæculorum infelicitas, quæ rei literariæ calamitosam vastitatem importauerat, nihil non aliquando tolerabile fecit. Nunc vero quid indignius, atque huic literarum claritati turpius, quàm quod socordia nostra atq; desidia adhuc fit: aut quia mores in prauum inueterati ferre correctricem manum respuunt, vt circulus ille disciplinarum qui olim coaluerat, nunc in partes solutus sit aut concisus? & vt vnius professionis functiones hominumq; singulorum, in plurium tributæ sint? Idque vsque eo iam euasit, vt qui aut medicos se, aut iuris studiosos, aut alterius cuiusuis scientiæ sectatores profitentur, siquando vsuuenerit vt de aliqua earum disserendum eis sit, cuius titulum ipsi non susceperint, immo vero si oratio ipsis paulo cultior habenda sit, ii nisi veniam præfati sint, tam impudenter atque improbe facere videantur, quàm qui aliena de messe fascem collectum eunt. mea quidem ipsi sententia & multorum, non tam æqui in suum cuique tribuendo ignaua religione, quàm inertes & socordes de iure si non suo, certe omnium communi, libenter decedendo, vt laboris compendium faciãt. Insignis vero maxime vel error vel culpa eorũ est qui iuris diuini videri volũt cõsultissimi, cũ sine Mercurii numine interpretationum præsidis atque potentis, altissimorum vaticiniorum enarrationem, oraculorumque mirificorum explanationem, recte fieri posse perhibent: quæ copiæ (vt ita dicam) cornu continent omnis cognitionis & scientiæ. illi vero (si diuis placet) commodius quoque sic fieri sanctiusque defendunt: quasi vero hæc pars vna doctrinæ, aut certe ipsa cum paucis, genium nullum orationis habeat, aut præposterum habeat atq; refractarium. Atqui id tueri & obstinate dicere, hominum est inertiæ & rusticitati patrocinantium, non sanctimoniæ & veritati studentium. siquidem sacer hodie Mercurius est priscarum literarum peritia, quem theo-

logiæ illi nostrę proceres orthodoxęq́ philosophię Platones, magnopere colendum censuerunt & venerandum. tametsi Latinorum permulti in tempora inciderunt literis calamitosa. Heroicæ enim ætates Seruatoris supplicium secutæ, quæ robora legionum deuotarum ediderunt, è quibus deus optimus & maximus copias illas splendidas & admirandas delegit & conscripsit, quas supernatibus exercitibus clare concenturiauit, vt fœcūdę ipsæ sanctarū innocētūq́ animarū, ita etiā literarū fuerunt bonarū atq; ingeniorū præcellentiū. Nā & multi eorū quibus ipsa seruatrix prouidentia testimoniū sui & veritatis, ad tribunal impietatis & sæuitiæ barbaricæ denunciandum duxit, elegāti doctrina simul & pietatis defensione inclaruerunt. Neq; vero emendate loquendi facultas, cū quadā scita sermonis lautitia, oratoria tātū est ipsa, vt vulgo esse creditur: sed per omneis quoq; partes orbis disciplinarū fusa, cū ex omniū scientia concreta sit & cōpacta. Quare ex vnaquaq; carpere potest ipsa suo iure quod in vsum promendū esse duxerit: vicissimq; ipsa seruire vnicuiq; scientię, aut certe simulut occasio & opportunitas sese obtulit, operā quatenus opus est benigne debet accōmodare. Nā quę scientia, quę facultas dūtaxat liberalis, fasciculū vel vnū colligere glorię in sua messe potest, sine orationis huiusmodi facultate? Age, (vt iā gloriā omittā) quonā modo laboris sui cōmētationūq́ fructū cū posteritate cōmunicare? cuius professionis studiū, tot tantarūq́ partiū capax, quēadmodū finibus nullis circūscribitur, ita annalibus legibus nullis tenetur, cū cęterarū artiū studia curricula sua habeāt certis annis quasi spatiis demēsa, moribus & institutis scholasticorū. Verūenimuero hęc dicendi facultas, cū de omnibus scientiis atq; artibus hac ratione & cōmode & honeste mereri possit, de theologia etiā gnauiter & apposite, nuper tamē homines pauci ex theologorū ordine extiterunt, appiana pertinacia præditi, qui linguæ Græcæ peritiā, literarū haud dubie bonarū magistrā atq; instauratricē, prauarum

opinionũ institricẽ esse fremerent & assertricẽ, pro concione quoq;.id quod eo capitalius fuit,quòd ea quæ pro cõcione dicuntur, sic à plebe populoq; adeo imperito fere excipiuntur, quasi ex ipso veritatis sacrario pronũciata. Huius aũt calũnię ansam homines inde nacti fuerant,quòd eodẽ pene tẽpore literæ Græcæ inclaruissent,eorũq; studiũ incaluisset,& praua quædã dogmata,antiquæ orthodoxiæ punctis confixa sępius & circũscripta,in mediũ relata rursus essent,vt noua oracula & cœlo recens delapsa. Quasi vero non eiusdẽ sit ætatis interdum,& visenda miracula edere,& mõstra detestanda. Momicæ certe est improbitatis & calũniæ ista reprehensio. Vt Momus olim in Venere non inueniens cũ maxime cuperet,quod criminari iure posset,obiecit ei in deorũ cœtu, vt Philostrat⁹ refert, quòd sandaliũ haberet stridulũ & argutũ:sic & isti in homine probabili religione imbuto literarum lautiorum & optimarũ doctrinã vitio vertũt, quasi dissentaneam. Huiusce modi igitur calumnię façe,importunæ literis bonis occasioni ab illis clamitatoribus admota,literæ Græcæ aliquot annos rerum nouarum inuidia flagrauerunt,pene capitalium. Verum eius inuidiæ flamma,quæ primum mire & supra lauream(vt dicitur)flammam & spineam crepitans,omnia propè tribunalia sacrarum concionum occupauerat,sensim subsidere suapte inanitate cœpit,& breui contabuit.quippe bucculentis cõtentionibus tantũ anhelisq; excitata,nec materiam inueniens solidę calumnię,statim vires amisit:simulut intelligi à plerisq; cœptũ est, id esse potius sordentis iã & exoletæ Mineruę patrociniũ,q̃ religionis labefactatę & pietatis stabilimentũ. Nũc vero quis non videt æmulationẽ illã efflorescẽtis solidę & germanæ doctrinę, dissentaneã esse cũ innocẽtia theologica,apostolicæ charitatis & probę notæ æmula? Verũtamẽ aliquot homines fuerũt sacerdotes,tã proiectę temeritatis,tãta vt hostia,tã eximia,tã illustri,id est linguæ Græcæ damnatione, parẽtare instituerint iacẽti & emortuæ ordinis

ſui maieſtati.quippe qui viderent literarum Græcarum fune-
re literas quoque bonas elatum iri. At hoc quid eſt aliud hac
ætate,tuo Rex ingenioſiſſime principatu Franciſce, hodierno
hominum ſenſu,quàm olim fuiſſet florente Athenienſium re
publica , Palladem illam celebratam in arce concremare &
Romæ ignem Veſtæ perpetuum extinguere? Certe exprimi
noſtra oratione non poteſt,quàm perditæ audaciæ,quàm cæ
cæ confidentiæ,q̃ duræ frontis & marmoreæ ea conſpiratio
fuerit. Homines perpauci vt ex tanto quidem certe numero,
ſupercilioſi illi quidem & frõtones,ſed puſilli & inermes,præ
cipiti iniquitate exagitati , in medium prodierunt cum faſci-
bus exeſis , & ſquallidis auctoritatis inueteratæ , qui ſpiriti-
bus ſuis non diffiderent auram iam crebreſcentem inhibere
retro ſe poſſe,literis reducibus vndecunq; afflatam:qui explo
ſam iamdiu ruſticitatem fœdamq; barbariem , in ſcenam ita
reductum irent, vt plauſum ab orcheſtra & ordinibus, & ab
omni parte theatri expectarent.Qui cum deum ipſi,diuos,ho
minesq; pios ſuperiore è loco conteſtarentur, quaſi in re per-
dita,in ſacroſancta fide prodita, quiritantes,ægre vnus & al-
ter annus & pluſculi ſuſtẽtati ſunt.neque enim quiſquilioſam
tantum plebem concitauerant declamitando, ſed etiam gra-
uioreis permultos & exiſtimatioreis in cauſam perlexerant
æmulatione ſubdola atq; quiritabili. Nec prius autem obſti-
natior eorum manus ab incœpto deſtitit, (nanque lege ſacra
ta (vt dicitur) coierant & conſpirarant) quàm ſe deſtitutos
plane ſenſerunt à cohorte eiuſdem ordinis prudẽtiorum.Qui
omnia permiſceri ægre ferebant eam ob cauſam tuendam,
quam omni iure lapſam caſſamque eſſe intelligebant,& por-
ro colore iam carentem . Verum quibus interim maledictis
literarum Græcarum & bonarum nomen , eorũq; ſtudioſos
compellauerint & conciderint, quaſi impia fraude ſe obliga-
rent qui græce ſcire cuperent : quàm vatiniano odio earum
defenſores proſecuti ſint,ſilentio prætereundum duxi:ne pau-

eorum pertinacia capitalis atque petulantia, in crimen non hominum sed ordinis, à nobis versum esse existimetur, quem ordinem ego magnopere venerandum esse censeo, eiusdemq; noxę in vniuersum insonté. tametsi interdũ ipsum ab ea culpa vindicare nequeo cum maximè cupiam: quod in decretis theologici conuentus faciendis, ignorantissimus quisq; thersitarũ huius generis & impudentissimus, nestoream sibi auctoritaté vendicat, patiẽtiam veteri instituto accommodante senili peruicaciæ, iuniorum æquitate & modestia, etsi lõge doctissimorũ. Eo auté indignitatis res euaserat & væsanæ cõtẽtionis, cõcionũ vt argumẽta, nõ ab euãgelio, nõ à sacris vaticiniis, non ab oraculis cœlestibus sumerẽtur: sed à criminatione literarũ Græcarum quasi errorum seminarii. vt iam nõ Bacchum, non Cupidinem, non Venerem, non Mercuriũ nundinatorem, non Martem detestandos, (quod assolet è loco superiore fieri) meminissent: sed Mineruam atticam & Mercurium cognomento oratorem & disertum, maledictis configendos esse ducerent, conuiciisq; obruendos. Quapropter cum ea quasi satyriscorũ fabula non modo ad primores populumq; prætextatum, sed etiam ad pullatam & circũforaneam multitudinem offendere cœpisset, (placere enim diu personata æmulatio non poterat, quæ conspicue plus sanguinis quàm spiritus præferebat pro concione) tum demum à prudentibus isti correpti, quæ multo iam maxima pars est ordinis & elegantissima, vix tandem conquierunt. certe cum nequicquam vociferando rabulę irraucuissent, tacere coacti sunt. quorum tamen aliquando factio tantum potuisse dicitur, vt senatui suo vel decretum vel consultum expresserint de nece præstãtissimæ doctrinæ, quod patrum conscriptorum maiestatem præferebat, censurę[q]; supercilium. cuius rei memoriam intexere operi regiæ maiestati dicato non alienum esse censui, cũ in fidem tuam stirpisq; tuæ eximiæ, dotibus ingenii admirãdæ, literæ & gręcæ & optimę, nuper se cõtulerint, eoq; maxime pluteo ab istorum machinis

protectę sint. Hodie autem eousq; in diuersum profectũ est, vt exhedræ theologicæ non vocibus modo Græcis, sed sentētiis plenis non verecunde personent. nam & eorum dialogi contentiosi, quos Græci ἐριστικοὺς appellant, quibus scholas probatorias à matutino ad vesperam diebus statis & solennibus exercere moris est, doctæ iã & scitæ mire meditantur esse, dignęq; auribus eruditis, ob id vtiq; iam visendæ magno studio atque frequentandæ. Adeo lauta & elegãs Minerua, vt olim illa Phidiæ (quod Marcus inquit Tullius) simulatq; visa est & agnita, probari quoq; ab omnibus cœpta est. Necnõ tamen fortasse id perpetuum erit in hac ipsa theologiæ professione, vt in iuris quoq; studio & medicinæ, vt partes faciant lautitia & illuuies. & vt pinguis atq; etiam tetræ atq; horridæ Mineruę disci puli, orationis non dico lepôres & venustatem, sed etiam verã verborum intelligentiam floccifaciant arietina quadam aut verucecina pertinacia, tanq̃ ad rem non pertinentem. Cũ quibus disserentem rationibus & argumentis contendere legitimis atq; probabilibus, ad criu (vt ita dicam) metopon, quod promótorium est Cretæ, caput est oblidere. Inter doctos enim & elegantes, & illautos istos & caperatos, de literis semper ita conuenit, vt inter stoicos & epicureos de bonorum malorũq; finibus. Nec honoratior Lacedæmone senectus olim, quàm iuuene me hic rusticitas fuit attonsa ad aureis & superciliosa. quam nunc fremere ipsam frendereq; non magnopere mirum est, de ponte (vt aiunt) deiectam in comitiis Mineruæ compositæ atq; vrbanæ. Auita etiam æqualisq; eius rusticitatis fuit, seueritas dicam an sæuitia, præceptorum, qui velut truculenti patrui pueros non literas, sed vapulandi patientiam docebant & infantiam: quasi compitalitios verberones docendos mastigiasq; suscepissent, non oratores futuros aut professores disciplinarum. Sed fuit ea fortasse temporũ magis q̃ hominũ imperitia & absurditas, quę literarũ luce caruerunt: nũc porticus duę orthodoxiæ Sorbona & Nauarra, & philosophiæ theolo

gicæ tanquam oracula duo nominatissima, qua fines cunque patent nominis christiani: & latinæ iam & atticę Mineruę nõ modo sedendi locum, sed etiã loquendi inter disputantes dederũt. In quibus tamen antehac doxosophi fefellerũt pro summis philosophis: non simulationis fuco tecti, sed caligine temporum. quæ tum ita ferebant, vt homines horridi atque agrestes, immo vero gens hominum truncis & duro robore nata, ad theologiam protinus, vt olim Epicurei ad philosophiam transirent. Quare valeant illi antiquarii & misologi cum suis consectariis hispidis, tetricis, & male coagmentatis: quæ tamen vt dictum est, iuniorum industria & ingeniosorum luculentè cœperunt enitescere. Nobis autem ad institutum reuertẽdum est ex tristi & molesta digressione: & in quam inuitus non digressus ipse sed dilapsus sum. Quippe qui theologiæ studii numen quoddam esse semper existimarim. illis quidem certe qui pedes abluere & abstergere cupiũt inquinatos à luto vitæ ciuilis & theatricæ: in quo vel sapientes altius hęrent sæpenumero. nam illotis pedibus quis conscendere suggestum theoriæ valeat, in edito loco sanctoq; collocatum? ex quo rursus ad arcem philosophiæ ascẽsus est sublimis ac iam beatus, quam anagogen Græci & anatasim vocant. Sed mox hęc fortasse appositius atq; consequentius. nunc eo redeundũ, vnde digressio facta est. Hermen igitur suum Græci cognomento multiplici ac vario coagmentauerunt: quoniam Mercurii potestatem quoquo pene versum patere arbitrabantur. Ego autem de tanta varietate numinum eius, id demũ ad nos attinere puto, quod λόγιον ab illis, quasi oratorium vel sermocinatorium, appellatum est. idque per diametron propemodum distat ab eo quod κερδῷον dicitur ab ipsis à nobis quæstorium. non literarum illud quidem cupidis, sed rei factitandæ intentis colendum atque propitiandum. De illo igitur Mercurio sermo mihi habendus est, quando cum eo mihi res est, & fermè semper fuit, ex quo primũ destinatione ani-

mi literarum studium consertis digitis complexus sum. Is est autem Mercurius, quo vim dicendi significare prisci instituerunt, vt auctor est Eusebius: quemadmodum Mineruæ appellatione, vim animo cōcipiendi. Nāq; intus orationem concipi, deinde ore edi natura ipsa statuit. Eundē autē Mercuriū deorū caduceatorem esse dixerunt, quasi bella discordiasq; dirimentem, & internuncium atq; interpretem appellauerunt. nam logos tam rationem q̄ orationē significat, quæ cognata magnopere sunt vocabula: quomodo res quoq; ipsæ eodem oriundæ sunt. Qua dictione nulla excogitari nec honoratior potest, nec significationis vberioris & locupletioris. Siquidē & primigenius dei filius, idemq; vnigenus, & verbum & ratio & sapiētia dei, hoc nomine apud Græcos plenissime intelligitur. Et cum diuinarum quidem rerum intelligentiam ac notitiam, ratione primū interprete mortales habuerunt: tum diuinum quodam modo imperium & edictum, in notionibus cōmunibus informatū sentimus, in animisq; nostris anticipatū vi naturæ rationalis. vnde enim aliūde hæc didicimus, q̄ ex ludo (vt ita dicā) rationis magistræ mortaliū? ex ea etiam ipsa ius naturale manauit, quam summā legem M. Tullius in legibus suis esse dixit. Constituendi vero (inquit ille) iuris ab illa lege capiamus exordiū, quę sæculis omnibus ante nata est, q̄ scripta lex vlla, aut q̄ omnino ciuitas cōstituta. Quid est autē nō dico in homine (inquit idem) sed in omni cœlo atq; terra ratione diuinius? quæ cum adoleuit atq; perfecta est, nominatur rite sapientia. Hæ igitur duæ differētiæ ratio & oratio inter se (vt dixi) affines & cognatæ, cum maxime circūscribant principis animātis & dignissimi formalem finitionem, tā vtiq; maxime perfectissimus quisq; hominum iudicandus est, q̄ maxime hæ duæ res in eo absolutę sunt. Ita qui rerū humanarū diuinarumq; adeptus est prudētiā, cū orationis facultate, recte, apte, & eleganter cōpositę, is absolutionē sui generis cēsetur adeptus esse. Qui aūt sciētia præditus est earū rerū, & infantia, nimirū is homo dici plane nō pōt, sed ad semissē tantū prouectus esse humanitatis.

at qui vtraq; facultate vacuus est & cassus, ne homo quidem ille, si argumentari à definitione volumus, quod sanè legitimum est argumentum. Proinde non humana sed immanis vita dici potest, quæ nec literarum humanitate condita est, quasi sale mercuriali: nec communi prudentia sic perpolita, vt sine literis ipsa diserta esse possit, quod in multis mortalib⁹ naturæ præstantia euenit. Nos autem hominis existimationem in præsenti facimus, non ad trutinam vitæ ciuilis, quæ suam quandam ipsa habet humanitatem, in officina scilicet vrbanitatis, non etiam Mineruę expolitam: cęterum ad philosophiæ libram, & limatæ (vt dicitur) veritatis, hominis appellationem nunc perpendimus. Quæ & mortalis ipsa & hominis significationem, nec loco eodem nec numero habendam esse cēset. Certè nemo sanæ mentis inficias ibit id quod quidam sapiēs olim homo dixit, Literarum scientiam iustam, iuueni morum temperantiam, seni solatia vitæ afferre: in rebus secundis ornamentum, in aduersis subsidium esse. Ecce tibi in sermone de Mercurio, Hermes ille cognomēto ter maximus, Mētē autem (inquit) & orationem, vni ex omnibus animalibus homini deus ipse largitus est: non minoris vtiq; æstimanda, q̄ ipsa est immortalitas. Nam qui his conuenienter, & ad ea quæ decorum est vtitur, is nihil ab immortalibus differt. Quippe qui vinculis tandem corporeis solutus, ab vtroq; eorum ad chorū beatorum diuorumq; perducatur. Et rursus, Beatus (inquit) deus animam in corpore, mentem in anima, in mente verbum pronunciauit: deum autem horum patrē esse affirmauit. Græci porrò prodiderunt Mercurium Iouis & Maiæ filium esse: his nominibus intellectum indagationemq; significātes. Alii Iouem animam mundi esse dixerunt, id quod eodem pertinet. Nihil vero mēte fœcundius est, nec quod plura concipiat atq; pariat. Cæterum vel intellectui vel masculæ menti obstetrice opus est, vt inquit apud Platonem in Theæteto Socrates: qui & ipse Maiæ id est obstetricis erat filius. Ac cum nihil pariā

(ait ipse) tamen parturientibus aliis adiumenta affero: quod
pleræq; faciunt obstetrices, aut natura steriles, aut ætate iam
effœtæ. Eodem etiam spectat quod supradictus Hermes ait,
Mentem notiones omneis concipere tum bonas tũ malas. bo-
nas quidem, cum à deo semen infusum accipit: malas, cum à
dæmonibus quibusdam semina iaciuntur, vt in terram, sic in
animam. Itaq; qualia semina accipit anima, tales edere partus
solet. è malis seminibus adulteria, stupra, homicidia, & huius-
cemodi scelera edit: è bonis, quæ pauca sunt ipsa & rara, pieta
tem, temperantiam, virtutumq; omne genus. Ex his igitur in-
telligendum relinquitur, sensa mẽtis humanæ e seminibus in-
olescere bonarum malarumq; disciplinarum. quibus mẽs gra
uidata, rationem parit atq; orationem, semina sua referentia.
Hæc porro semina homines studiosi ab iis auctoribus hodie
mutuantur, qui in latino quondam agro atq; attico, Palladis
arua Mercuriiq; coluerũt. Nam animus ipse coli dicitur, cum
liberalibus artibus instituitur. vnde illud Ciceronianum in li
bro de Finibus, Sed animi cultus erat ei quasi humanitatis ci
bus. Et illud in secundo de Oratore, Subacto mihi ingenio o-
pus est, vt agro non semel arato, sed nouato & iterato, quo me
liores fœtus possit & grandiores edere. Proinde ex diligenti
cultura animi, si naturæ solum nõ sterile fuerit, messis doctri
næ enascitur. quæ si ad frugem bonam euaserit, ad rerum hu-
manarum diuinarumq; cognitionem homines, atq; etiam sui-
metipsorum perueniunt: id quod delphicum illud oraculũ fa-
cere admonebat. Inde autem consequens est, formalem vt ra-
tionem homo generis sui tenere valeat atq; tueri: simulq; mu-
nus suum conuenienter naturæ suæ obire. Quapropter huma
næ mentis munia propria, antiquissima cura nobis & præci-
pua exercenda sunt. Est enim (vt inquit Isocrates) mens bona
in corpore humano sita: res maxima in minima collocata. Do
ctrina vero cultu animi quæsita, efficit in homine bona volun
tate prædito: vt mens philosophiæ copiis tanquam firmo suc-

cincta præsidio, sursum versus libentius quàm deorsum intẽta sit: longeque alias quoquo ipsa versus è. specula contemplationis prospectans, præterita & futura cum instantibus, circumactu quodam collustret prudentię atque sapientiæ, ex quo fit vt nequeat nec morte, nec aduersis rebus opprimi, cũ omnia quæ incommode ipsi cedunt, ante prouisa habeat & perpensa. At vero suimetipsius rerumque humanarum ignoratio, nihil aliud quàm mulcta quędam est numinis Philologiæ vel neglecti, vel minus religiose culti. Quo genere animaduersionis diuinæ, cum omne genus hominum excolendi animi negligens, tum vero sacri ordinis centurię classicæ, earumque duces maxime, plecti mihi videntur, quorum tamen propriam esse decebat vtique & assiduam culturam animorum. ad eos enim pertinet intestini hominis institutio. At multorum videmus animas, quasi inaneis vaginas in præsidiis dominicis esse: eo vtique gladio vacuas, quem dominus in terram misisse se pro concione contestatus est. Quanta est autẽ deformitas in delubro Seruatoris, literarum lumine eos orbatos ab omnibus spectari, quos facem cæteris præferre lex sacrosancta iubet, in editumque candelabrum tollere! In vniuersum autem pauci animaduertunt, quo dispendio bonorum sese ii afficiant, quibus literarum & philosophiæ cultum, ambitionis & cupiditatis illecebris mutasse præclarum esse videtur & palmarium, quæ tamen maxima pars est hominum qui in vita ciuili aliquo numero esse censentur. Quicquid enim eorum quæ bona iam olim ciuili sermone & in medio versante dicuntur, vltra modum quæritur, ita bonum est ipsum vt vsu demum vtile sit & commodum, non item vt possessione. Siquidem ex facultatum parte redundante, nequaquam est vita vnicuique nostrum, quod Seruator oraculari sermone dixit Lucæ cap. duodecimo. At vsus eius quod circunfluit, non ad eum redit qui vsus est: quippe qui ad alios trãseat necesse est: fructus autem ex vsu ita demum percipitur ab vtente, si pie, si

probabiliter, si circumspecte erogetur quod superest. Quotus vero quisque eam ob rem præcipue locuples esse meditatur? Quoto porro cuique diuitiis vti inculpate contigit, hominum quos vidimus & meminimus? eorum enim sunt ista quæ propter se amantur & exoptantur magno errore vitæ, vt quæ nihil habeant ipsa quod conditum penes possessorem, propter se asseruandum sit. vt edulia conditanea & vestes reconditæ, non alias vitę prosunt, quàm cum ad vsum promuntur. Quare vt sint ista sicut appellantur bona: tamen si animus pronior & velut affixus abditis illis incumbat, quod plærunque euenit, ipsa velut in carcerem ac compedes aureas auaritiæ coniecta dici debent & compacta: non etiam benefica atque commodantia: cum hoc quoque quod nec scelere illi vacare, nec hominum odio possunt, qui tam illiberaliter, tam arcte, tam maligne eas custodias habeant, quæ si benigne in lucem producerentur, & custodi vtiles & compluribus essent. Quomodo autem animus vel honeste vel innocenter oblectare se magnopere earum rerum complexu potest, quæ bona fortasse sunt externa non animo ipsi commoda, non corpori, suapte quidem ipsa natura? oblectare se dixi? quid si etiam non anxie, non meticulose, & vero sine ægritudine angente, in iis nequit acquiescere? nimirum qui sciat se hinc absque iis bonis, & propter ipsa fortasse bona, ante diem emigraturum? Ne hic quidem fidum eorum comitatum perennemque habiturum, spondere sibi ausit, nisi tanta ignorantia præditus sit, vt fluxas res, vt precarias, vt in hunc atque illum temere desultorias, huiusce generis facultates esse non recordetur. Congerat igitur cogitatione qui volet & poterit, eorum bonorum aceruum, à quibus beati homines communis sensus iudicio latine quondam appellati sunt. dein altrinsecus sistat iustæ & elegantis eruditionis opes, cum animo imbuto rectæ opinantis philosophiæ studio. simul quid homo homini præstet expendat, quid cõditus homo intellectuiq; demum aspectabilis atq; visẽdus

externo homini & veternoso : denique quid ille immortalis huic mortali & caduco. tum (vt opinor) intelliget quanta sit, quàm aperta, quàm frequens in bonorum optione hominum circunscriptio. At multos hoc modo falsos atque deceptos, vita ciuilis eademq́ erratica, frugi homines esse censet, ac de plebis patriciorumq́ sententia quotidie pronunciat. vt de tutela sui suarumq́ facultatum scite & sapienter meritos. Id quod vice versa vtique ipsum eueniret, nisi illa bellua capitũ tam multorum, vasto quidem illa corpore, sed nullo aut angusto pectore, quem mundum sapientia dei vocat, omnibus internis sensibus capta esset, impotensque assensionis & delectus in fortunæ ludibriis, fucum enim sibi factitari animaduerteret à prudentia communi, cuius placita atq; iudicia per lineam (vt dicitur) diagonon opposita sunt germanæ sapientiæ diuinitusque comprobatæ. Verum hæc quæ propria sunt sanctioris philosophię. (à qua vtiq; vna hodie restitutio peti debet circunscriptarum sensus fallacia mentium) illotis manibus (vt opinor) à nobis tractari videbuntur, cum inter alumnos eius profiteri iure meo non possim. pręterquam q nec loci huius est, nec temporis fortasse harum rerum disputatio. Sed iuuat interdum quasi in elysios animi causa digredi. Verum ad illud reuertar quod dicere cœperam de conceptu mẽtium. Quoniam igitur hæc ætas mentium fœcunditate felix (& si in læuam partem non minus olim hoc ipsum sæculum insigne futurum est : quod honoris, fidei, pietatis sanctissima templa solo pene æquauit, quæ templa tot ætates sanctarum animarum fœcundissimæ, magno sudore dedicauerant) Sed tamen quando hæc ætas complureis iam fœtus ingeniorum non ignobiles peperit, plureis etiam parturire eiusdem nobilitatis creditur, prope iam vt vna ipsa sarciendam suscepisse videatur tot sæculorum cladem, quæ vim magnam priscorum voluminum cum ingenti detrimento rei literariæ deuorauerunt, hic commemorandum duxi quod Socrates apud

Platonem in hanc sententiam inquit. Arti autem obstetricatus quam ego exerceo, eadē prope insunt quę in arte ipsa muliebri. hoc demum refert, quod fœminis mulieres, ego viris operam nauo: quod illę corpora, animas ego specto parturientes. Et in nostra quidem arte hoc præcipue videndum est: probare vt possimus, omnique ratione explorare, vtrum iuuenilis commentatio mendum ac simulachrum, an verum potius fœtum & genitalem edat. hactenus ille. Quemadmodum autem mathematici diagrammata illa quę vocant, ex elementis conficiunt, hoc est linearum ductus multiplices ad theoremata sua demonstranda, sparsis intus elementis ipsis, angulorum indicibus atq; interuallorum, vt ex iis ipsa diagrammata ad demonstrationem progrediantur ex qua scientia comparatur conclusionum: eundem pene in modum ex elementis doctrinarum discendiq; cunabulis, progredi ad summum oportet disciplinæ orbicularis, indeq; semina legere ad conceptus animorum. Hos porro fœtus mens edere ipsa nequit, vt quidem vegeti sint ac viuaces, nisi illis tanquam mammis lactentur & alantur dicendi scribendique facultatis, quæ sunt inuentio atque elocutio. At huic facultati nutricandæ & roborandæ vix triginta anni satis sunt. Quantum est enim humana præcordia, Mineruę numine afflata sic esse, penitusq; imbuta, vt in oratione hominis docti & eloquētis Pithò ipsa quam suadam vocauerunt, vsquequaque suffusa sentiatur & exuberās: atq; indidem vis dicendi cum admiratione audientium eualescat quasi numen eloquentiæ? Nam sermo quālibet elegans & nitidus, si nec aptus nec sententiosus est, vel si horum altero deficitur, tanquam partus quidam cassus est, & veluti vrinum ouum, quod nec diuturno incubatu nec assiduo ad vitalem fœtum proficit. Quod genus partem magnam officinarum occupare nunc solet. plærique enim scribendi dulcedine ducti nostris vltra modum ingeniis indulgemus, eorumque fœturis, & simulac parturire ante exactos menses cœpimus,

gestientis vteri & gliscentis impetum quasi musti feruentis, sustinere non possumus. Ita fit vt eiectitia interdum pro maturis pariamus. Quanquam ne post triginta quidem stipendia, sedulo in his statiuis exacta, Mercurius protinus absolutus est: qui nec ex omni ligno sculpitur (vt aiunt) nec quolibet luto fingitur. Nam cum cęterarum fere disciplinarum genii nullam non materiam admittant, hæc quæ cũctas complectitur, & intra iuris sui fines esse defendit, Mineruam non quamuis, sed atticam sane poscit & tanquam phidiacam: tum demum quidem certe, cum artis ipsa specimẽ facere instituit, dignosq; partus hominum expectatione edere, & simul idoneos qui in sęcula erudita ituri existimentur alia atq; alia, ita vt gratiam quoque cum ætate perferant. hæc enim nota erit antiqui artificii, cum gratia, cum dignitas & auctoritas annis cessisse non videbuntur. Nunc igitur si decimare legiones iuuenum institerimus: indeque lectissimum quenque sumere, iterandi etiam erunt hi lectissimi, ac decimus quisque rursus numero erit eximendus, vt decuriam vnam efficiamus hominum delectorum, quæ insignire sæculum suum possit: quod tamen vix ætate Demosthenis contigit. Nec enim non eadem raritas doctissimorum hominum fuit nobilibus illis sæculis quæ literas ad summam manum expoliuerunt. Nam quot æquales tandem literis maxime florentibus, dicendi facultate inclaruerunt, pręter illam heroicam atticorum ætatem? atqui tum consuetudine emendata non minus quàm methodo & cura, & Græci & Latini eleganter & composite dicebant. Mihi vero hæc scribenti in mentem veniebat, pœnitendam meam sortem & pene deplorandam esse: qui iuuentutis florẽ totumque robur ætatis in his studiis contriuissem literarum luce nondum cis Alpes exorta, nisi admodum exili nec memoratu digna. tunc vero cum hæc proderem, claritate literarum plane reddita vitę, insperatam iuuenum ad eadem studia contentionem exarsisse viderem cum profectu memorabili.

Grecorum etiam voluminum vim magnam peruagari cũ opera chalcotyporum, tum vero industria quorundam hominum doctorum in commune libros conquirẽtium. Quo illorũ sunt studia feliciora, queis nunc quãtũuis lectionis helluonibus, ad satietatem frui licet iis epulis, quibus ego tantũ liguriẽdis animum auidissimum pascere tũc cogebar, inani sępenumero cõtentione atq; irrita. mihi adeo, vt ex huius prouentus vbertate, multum esse quod curriculũ ineuntibus gratuler: quo ipse vero frui possim, parum esse videatur, qui cum annos ipse meos numero in studio cõsumptos, Tithonus mihi esse videor: cum ea quæ desidero ad iustam eruditionẽ, æstimo, non plane è tyronibus excessisse me sentio. Cæterũ quod ad eos attinet, quibus ætas nondum ex studiis his excessit: cum ex tãta clade tãtoq; diluuio, quod tandiu mortales in caligine densa disciplinarũ tenuit: literæ tum græcæ, tum earũ æmulæ latinæ, emersæ sint, etsi adhuc fortasse fugientes ipsæ ob vetustatẽ aliquãtũ dici possunt: causa est certe digna, quam ob causam ii quibus præter integram ætatem, per vitæ rationẽ quoq; id licet, & modũ facultatum, ingenia, periclitari libẽter & accurate debeant. Quid est enim post religionem doctrina Christi Seruatoris conditam, post pietatem à discipulis eius constitutã, post veritatem sapientiæ, legemq; insontis vitæ, tot talibusq; suppliciis diuorum necibusq; mirificis sanctam atq; testatã, quod mortalibus dare maius prouidentia magisq; optandũ potuerit, ad vitam temperãdã salubribus institutis? Etenim pax cõstans & vsquequaq; tranquilla, est illa quidem exoptanda maximopere, & exposcenda diuinitus sanis animis: sed tamen parens est eadem ipsa securitatis somniculosæ & oscitantis. At securitas huiusmodi luxum gignere solet, & socordiam: è quibus inertia rursus voluptatumque illecebræ oriuntur. Ad quæ vitia elidenda stirpitus & enecanda, animorum cultus ab ipsa magistra vitæ philosophia inuentus est. Porrò autem sic natura comparatum esse nouimus, post primordiale illud

admiſſum illecebræ piacularis, vt niſi ratio ſedẽs in ſolio principatus animi, habenas efferatorum ſenſuum in manibus habeat, nihil ferocius, nihil impotentius rationali ſit animali, nihil adeo & præceps & in necem ſuam procliue & incitatum. Iccirco Plato, tametſi neſcius ipſe fuiſſe videri poteſt commercii cœleſtis, quod immortalitatis pignus humano generi datum iam erat diuinitus: tamen vt alia permulta, ſic hoc quoq; commentus eſt, quod è partibus animæ bigas iunxit equinas. quarum alterum equum, honeſtum eſſe dixit & bonum, ex bonisq; & honeſtis oriundum: alterum huic cõtrarium, atque è contrariis ortum. his bigis iracundiam cupiditatemq; ſignificans: quibus aurigam etiam accommodauit, quam ratiocinandi vim nuncupat. Et moleſtam quidem (inquit) aurigationem in nobis vtique eſſe, ægreq; tractabilem neceſſe eſt, propter equorum diſcrepantiam. Quippe cum iracundia rationi plerunque obtemperãs ſit, interdum etiam rationis ſocia, atq; in pugna auxiliatrix: at cupiditatis partes contumacia præditæ, nec ſine moleſtia ductiles, ad imperia accipienda ſolẽt obſurdeſcere, vix vt flagello cedãt pariter & ſtimulo. Hæc vir ille ſummus, &, vt eo tempore, diuinus, in Phędro. Cæterum in primo Legum, Quiſque (inquit) hominum cum vnus ſit, duos habet intus conſiliarios imprudenteis, eoſdem contrarios inter ſe: quos dolorem voluptatemq; dicimus. Habet etiam præterea duas opiniones futurorum, quibus ſpes quidem ipſis cõmune nomen eſt. Cæterum ſpei quę dolorem præcedit, timor: ei quæ doloris contrariũ, fiducia nomen eſt peculiare: de hiſce ipſis autem faciendum nobis eſt hoc vt modo commentemur. Exiſtimemus vnumquenq; noſtrum miraculum quoddam ſane diuinum inter animantia eſſe: ſiue ludicrum ſit deorum, ſiue opus ſerium: nam vtrum ſit horum, minime ipſi cõſtituere valemus. Id vero demum exploratum habemus, has affectiones tanquam neruos in nobis eſſe, aut fidiculas nos trahentes: quæ cum ſint ipſæ ſibi contrariæ, altrinſecus ſtantes, vtiq; di-

uersos nos distinent,ac pertrahunt ad contrarias actiones.inibiq; limes est virtutem vitiumq; dirimens. Dictat autem ratio vnumquenq; nostrum, sic vni horum tractui præbere sese semper oportere obsecundantem,nec digitum transuersum ab eo abscedere,cęteris vt attractibus omnibus obluctetur. Hũc porro ductum aureum esse & sacrum.qui si in vniuersum ipse valet in ciuitate,appellatur lex communis.Cæterum alios ductus duros esse & ferreos, cum hic & aureus sit & mollis, reliquos vero tractus formis similes multifariam variis,oportere opitulari optimo legis ductui. Nam cum ratiocinatio tum bona sit, tum placida; tum expers violentiæ: nimirum eius ductum indigere ministrorum, quo innobis genus aureum prævaleat generibus aliis. Hæc Platonis commentatio eò pertinet, quod ipse dixit libro tertio Reipublicæ, sub persona (vt opinor) Socratis cum Glaucone disserentis, explicantisque quonam pacto persuaderi posset & magistratibus ciuilibus, & militari ordini, & simul plebi, vt quod sui esset muneris id quisque exequeretur. Cæterum (inquit) o Glaucon, audi quod superest fabulæ. Estis autem omnes vos qui ciuitatem incolitis fratres. (aiemus ipsi ad eos, hoc modo fabulabundi) verum deus cum vos fingeret, quicunq; vestrũ digni erant qui cęteris imperarent,eorum ipse ortum auro permixto attẽperauit: vnde fit,vt illi plurimo ęstimentur.at qui idonei erant futuri illorum adiutores, his deus argentum immiscuit. postremo ære & argento attemperauit figmentum agricolarum & opificum.Hic Platonis apologus tropum habet consentaneum quasiq; alludentem,cũ vasis aureis & argẽteis conscii illius hominis diuinę sapiẽtiæ,atq; etiã ligneis, in secunda ipsius ad Timotheum epistola:quæ in magnis ædibus domini disposita sunt: alia ad honorem, alia ad ignominiam.Cum igitur humana natura tanta varietate constet,motus tã diuersos,impetusq; tã contrarios in semetipsa, atq; ex sese ipsa cieat: cum & placidã intus naturã & efferatã

habeat:magna vtiq; doctrina multifariamq; indagata opus est ad moderationem huiuscemodi animãtis. In humanis aũt mentibus intelligentiæ inchoatæ, perfici nequeunt nisi in officina philosophię. atq; ex his notionibus ratio coagmẽtatur, quæ nihil est aliud q̃ in se perfecta, & ad summũ perducta natura, inquit Marcus Tullius. Sed nos huiuscemodi rationẽ stoicã & exemplarem in hominibus consistere non posse nouimus, nisi sit conflata diuinitus, non lege naturæ, sed priuilegio gratiæ. Quare rationẽ intelligere nos nũc oportet, qualẽ sapiẽtiæ humanæ captus admittit: cuiq; par esse possit humanũ fastigiũ. Supradictis accedit, quod sensuũ corruptelæ è ciuili consuetudine manãtes, in nostram naturã incurrũt, ad prauitatẽ sua ipsam sponte, q̃ ad rectitudinẽ propẽsiorẽ: ob idq; ipsum egẽtem assidua recócinnatione. At vero harũ corruptelarũ alumna est plane & discipula, celebritatis ciuilis vrbanitas: quam mundũ appellare solet cœlestis sapiẽtia: cuius placita atq; responsa omnino pugnãtia sunt, nõ modo cum imperitæ plebis scitis, sed etiã cũ equitũ senatusq; cõsultis: illa vero & sæpe cum regum cęsarumq; sanctionibus & porrò cũ põtificũ. Quapropter philosophia & vitiorũ expultrix, & dissolutorũ recócinnatrix, ad quam tanq̃ ad punctũ mediũ, omnes partes debẽt vergere orbis disciplinarũ, quas literas bonas sæpenumero dicimus, donũ est ipsa sane diuinũ & admirãdũ, cœlitusq; demissum. Hoc enĩ velut antidotũ habet vita cõpositior & circũspecta, aduersus cõtagia cópitalis vitę & circũforanę: quę mẽtes humanas erroribus permultis inficiũt, virtutũq; igniculos extingũt in animis humanis ingenitos. Hic ille est nimirũ crater ingẽs mẽtis, quẽ Hermes ille iã dictus, vt inter antiquos philosophos, ter maximus, expositũ esse ait in mediũ diuinitus, edicto voce p̃conia in hãc sentẽtiã promulgato, Quęcũq; anima craterẽ mẽtis credit in cœlũ vnde demissus est, redíturũ: aut q̃ finis nõ nescia est ad quẽ finẽ ipsa nata est, in eũ ipsũ sese si põt ipsa mergito. Quę animę igitur exaudito pręconio sese in mẽtis illã craterã

ingurgitarũt,eæ mẽtẽ ſuſcipiẽtes,in viros perfectos euaſerũt. Qui autẽ ad id præconiũ obſurduerũt,ii ſermonis participes, non itẽ mẽtis facti ſunt: quippe ignari quẽ ad finẽ geniti ſint. quare ſimiles ſenſus cũ brutis habẽtes,ira & cupiditate irretiti,nequaq̃ ſuſcipiũt res admiratione dignas.Iãuero Promethei fabulã, quid aliud q̃ philoſophiã ſignificare cẽſemus,diſciplinarũ inuẽtricẽ? quę mẽti humanę nudę & inermi,atq; omĩ prę ſidio natura deſtitutę ſuiq; propugnaculo,res ad vitã neceſſarias excogitauit,degẽdã cõueniẽter animãti rationali.propter quę hominũ fictor appellatus eſt.Itaq; idẽ Plato fabulamentũ enarrãs in Protagora,de prima generatione animaliũ, Iam(inquit) dies inſtabat,quo die oportebat poſt cętera animalia hominẽ ẽ terra ad lucẽ exiſtere. Ibi anxius Prometheus quonam pacto homini ſalutẽ inueniret,furtim Vulcano ſubducit & Mineruæ,peritiam artium atq; ignem:nimirũ qui videret artium notitiã haberi ſine igne,aut certe vſui eſſe ſine eo nõ poſſe. Eã igitur cum igne dono dedit homini.qua ratione rerum ad vitam vtilium homo peritiam aſſecutus eſt.Cęterum ciuilẽ ſciẽtiam habere non potuit, quæ erat penes Iouem : & in eius ingredi domicilium nondum licebat Prometheo.Ex his intelligimus per artiũ mechanicarũ inuentionem,hominem ad vitã humano ritu viuẽdam eſſe deductum: per artium autem liberalium traditionem,ad vitam excolendam perductum eſſe,ornandamq; ẽ naturæ humanæ præſtantia & dignitate.ad quas artes commendandas & illuſtrandas,præmiis vtiq; luculentis ii homines excitandi ſunt à principibus , quibus arte benigna & meliore luto finxit præcordia Titan. vel ipſe potius finxit cœleſtis Prometheus,dei prouidentia,omnium animantiũ artifex,omniumq; adeo formarum exemplarium cõditor.Hi enĩ eo numero haberi debent(vt opinor) in eumq; ordinem adoptari,quod genus aureum Plato vocauit,& argẽteum.Nã qui rerum humanarum diuinarumq; ſcientia,dicendi facultate cõiuncta,præditi ſunt, ſic præſtare videntur ipſi inter mortales,

vt aurum inter metalla præstat. Nam sæcula inscitiæ & infantiæ, bonos quidem illa permultos homines, nomismatisq; fortasse non perinde subdoli, edidere: cęterum crassi terreniq; metalli. Sed sic erat tum sensus mortalium: & ad coticulam suæ ætatis, non ad nostræ explorare eos probareq; debemus. Neq; vero erat (vt opinor) ea culpa hominũ, sed temporũ. homines enim ingeniosissimos ea quoq; sæcula genuerunt, quibus in sæculis conticinium quoddam tenebricosissimum à literis bonis fuit & ab eloquẽtia: quoad tandẽ appetẽte lucis instauratitiæ tempore, sublustre iam cœpit esse atrę prius noctis cõticiniũ. Tui autem clari principatus, Here, adolescentia, in omnia iam pene illustria incurrit: sed quę incremẽtum tamen splẽdoris luculentius indies accipiant. Proinde vetus illa supellex philosophiæ quasi vasa lignea samiaq; ad rusticos delegata est, vel relegata potius pomœriisq; eiecta, vt nitore vrbano liberalique indigna: qui vetustatis illius situm rancoremq; ferre vltra non potest. multiq; nunc libri qui auorum patrũq; adeo nostrorum memoria in precio fuerunt, nunc nymphis aut vulcano dedicandi sunt, vt museo indigni. Nam quis inuẽtis (quod dicitur) frugibus auitam illam glandẽ ructare non erubescat, cui quidem liberaliter institutum esse contigerit? Quin & sanctior ipsa philosophia non æque placere potest squallida & nitida, incõdita & composita, lauta & illuuie deformis. Nam stoicidarum est & plane cynicorum, illa iam sententia, Dicite pontifices, in sancto quid facit aurum? Nisi vero charisteria Seruatori samiolis calicibus fieri, fas esse quis defenderit, adytaq; sanctissima atque delubra stanneis vasis ornari. Mercurialis enim sermo mẽtium sublimium interpres est, vt iam dictũ, mirificorumq; sensuũ enarrator disertus & copiosus. Quòd si theologia per se rerum diuinarum enarratrix est, eloquẽtia eo amplius earũdem exornatrix esse potest. sub cuius facultatis despicientia atq; obtrectatione, homines nonnulli, immanẽ rusticitatem fœdamq; barbariem occulere sese sperarunt. Verũ

noster hic Mercurius, vt natales suos refert ad parentes nobilissimos intellectum & prudentiam, qui originem habent cœlestem & sempiternã: ita rebus æternis ipse seruire debet strenue, & composite, & summa fide. Quidnam autem vetat hodie literas bonas eruditionemq́; priscam atque philosophiam, à poetis ad sanctos vates: à fabulis impietatis, ad historiam æternitatis: ab eleusiniis denique initiis (quæ quondam Cereris errores commentitii quidem illi, sed mystici pepererũt) ad veritatis atque sapientiæ inter mortales iam versantiũ, explanationem transferri? & si antiquitas bonorum fines temporarios, dicendi vi commendare, expetendosq́; docere potuerunt: ita vt hodie quoq; ob id eam admiremur: cur absurdũ esse censetur, de bonorum malorumq́; sempiternorum fine, eadem disserendi facultate cõmentari, & scriptitare, & vero cõciones habere? Nec vero dicẽdi facultas diuinarũ rerum iuxtà humanarũq; interpres idonea, si quidẽ earundem rerũ scientia sit imbuta, vlli vnq̃ cessit ætati. nunq̃ enim obsolescit ille, nulla vetustate exolescit splẽdor eloquẽtiæ. Nec minus nũc ipsa vis eloquẽtię vel togatæ vel palliatę viget, etiam si lõge minus pollet, q̃ Platonis tẽpore vigebat, eiusq; alumni M. Tullii, atq; M. Varronis. Frẽdeãt licet & quiritẽtur illi pro cõcione, qui alteri obtrectãt: alterã exterminare cœlo nostro conati sũt, vt ꝓfanã & peregrinitatis ream in ciuitate sancta. Id autem quod dixi sapientes illi prisci significare volentes, Mercurios omneis pingere & sculpere instituerant iuuenili facie: quasi nunq̃ senescẽtes, & omni ætate florentissimos. Nam quòd quadratos suos hermas Athenienses faciebant, id significabat, dicendi facultatem in omni re graui explicanda & exornanda quadrare & cõuenire, quod nemo nisi ignarus inficiari sustinet. cum eo quoq; quòd dicendi genus oportet rebus dicẽdis veluti normali obseruatione accommodare. Atqui cum dei filius, idem mens & sapientia diuina, vt omniũ rerum auctor & conditor, sic etiam orationis fuerit: immo vero cum verbũ, oratio, sermo absolute

ab oraculis nūcupatus sit, ipse Gregorio magno qui Theolo
gus cognométo dictus est, assentiendum esse duxerim. is eñ
orationis & stili facultatē, eo maxime niti & gloriari meritis
simo dixit, quantū est quod impēditur operæ ab homine ea fa
cultate prędito, in pietate & religione cōmēdāda, diuinisq; re
bus enarrandis & illustrandis. hoc enim & sentire & fateri lō
ge prę stātius est, q̄ quod quidam faciunt, vt vastam rusticita-
tem sub nomine simplicitatis laudēt: quæ adulteratrix est ip
sa sanctitatis meræ, atq; innocentiæ. Antiquissimā etiā theo-
logiam symbolicam fuisse ipse libens censeo, nō fabularem.
licet (vt humana fere inueterando degenerant) à poetis qui
diuina pro nihilo ducebant, excepta & tractata theologia ad
figmenta deflexa sit tetra atq; impia. Et veteres quidē theolo
logi deorum hominumq; patrem atq; satorem Ζῆνα appella-
uerunt, quasi vitæ parentem & auctorem (etsi Lactantius Fir
mianus aliter opinatus est, qui mihi parum accurate hęc vi-
detur perpendisse). Eundē etiam illi Δία ideo nominauerunt,
quòd per eum & propter eum omnes naturæ proditę sunt &
substātię. Siquidem quicquid factum est, in ipso vita erat, nec
sine eo factum est: quin & in ipso vita erat omnium, cum nō-
dum quicq̄ viueret animātiū. Hic ipse parens rerum omniū è
Mnemosyne (quā ego esse interpretor recordationē proprię
originis & cognitionem sui) Musas genuisse dicitur. Hę Mu
sę sunt (vt opinor) mentis conceptus, ęternarum rerum con-
templatores, quę intellectu tantum percipi possunt. nā Mu-
sæ dictæ sunt quasi indagatrices, vtpote per naturæ vestigia
sensilis atq; mathematicę, superna & cœlestia indagātes: ho-
die eo amplius ipsę & labore longe feliciore, cubile ipsum ve
ritatis in monumentis sacris inuestigantes: in Heliconis seces
su montis (vt nomen ipsum indicat) anfractuosi choros suos
ductantes, per quos seriem rerum intelligimus quę infinitam
ipsa complectitur sapientiam. Eius porro mōtis duo vertices
geminæque minantur in cœlum speculæ. alteri tropologia
nomē: at ea quæ editior est specula, anagoge vocatur, in quā

philotheoria, quę culmē est columēq; philosophiæ, interdum scandēs, ad summū humani captus fastigiū sublimis & tanq̄ volucris attollitur. Eorū aūt qui post sacrā ciuilitatē cōstitutā (quæ inaudito nomine priscæ philosophię, theocratia dicitur) sapientū coryphęi fuerūt, sublimis illius verticis apicē attigit imprimis, diuus ille Ioānes delitię Seruatoris, qui cothurnū primus induit theologię. Nā in operis principio theogoniā mirifice & altiloquētissime cecinit, à musis vtiq; sanctiorib⁹ prorsus sublime rapt⁹, lōge certe beatius q̄ ille olim Ascręus vates, qui theogoniā illā cōmētitiā, & stēma tartaridarū cecinit. Secūdū hūc alter iuris diuini cōsultissimus fuit, salutariūq; cerimoniarū magister & proditor in ꝓuinciis: de quo priuilegiū latū inter superos, nullo (vt opinor) exēplo, vt ante annos vitę exactos, inter theoros animos & spiritus spectatū admitteretur, & ea sacra spectatū quæ nec prodere ipsi aut cuiq̄ alteri, nec effari fas esset. Hęc duo lumina inter antistites sapientię, fugacis antea veritatis ac summi boni vestigia ambagesq; explicauerunt, quę satagenti philosophię nullūq; nō lapidē (quod dicitur) moliēti, sese subducentia, tanq̄ intra caliginem dogmatū pugnantiū abdita essent, inani labore indagabantur. Cum interim in ænigmatum sacrorū inuolucris inclusa veritas ipsa delitesceret, ac ne ab iis quidem nisi perpaucis perspici posset, qui ipsa inuolucra habebant in manibus, & sæpe contrectabant. Proh diui immortales hoc quid aliud fuit, q̄ duos ipsos heroas, nō suo sed diuino marte actos, sphingē illā externæ philosophiæ cōficere? quæ tanta, tot ætatū ingenia, tādiu griphis suis torserat nequicq̄ & consumpserat. At vero qui ad rerum diuinarū cognitionē suapte vi assurgere conati sunt, quasiq; sphingem illam ludificatricē sua Minerua captantes humano marte comprehendere, vt Porphyrius & Plotinus, & quidam alii eiusdem familiæ, in eandem ipsi fraudem impietatis cum illo Prometheo inciderunt, qui ad Caucasiam rupem à Mercurio affixus est, adhibi

to vulture assidue excarnificaturo. ob id ea pœna mulctatus, quòd Ioui conatus imposturam facere, hominem etiam fingere ausus esset: tum quòd ignem igniario excussum hominibus tradidisset: siue quòd fulminis rationem comperisset, vulgassetq; compertam. Hunc ego Prometheum hominis philosophi intellectum esse conseo: qui in physiologia atq; astronomia cum successu versatus, atq; in aliis partibus philosophiæ ad diuinorum quoque intelligentiam humanæ tantum coniecturæ adminiculo assurrexisse confidit, aut euasurum tandem. Quod hominem est fingere, hoc est hominem ad rationem formalem sui generis absoluere, vt rerum humanarum prudentiam diuinarumq; teneat. Is igitur Prometheus blandimentis erectus & illecebra commentationis, in humanis ac physicis magnopere proficientis, iisq; simplicioribus & iam pene abstractis, mathematicis: rerum etiam earum naturam quæ mente sola percipiuntur, cessuram arbitratur animi sui contentioni. Quare posteaquàm altioris speculationis intentione, quasiq; alis animi se sustulit, sublimis abire sibi videtur, & veritatis comperiendæ studio semper gliscente, per inane volitans, animum suum exest identidem fibris iecoris renascẽtibus, cum semper recurrat hæsitatio, vt est diuinarum rerum contemplatio. Ipse vero Iouis lictor Mercurius, mea quidem sententia esse potest ratiocinatio humanitus inuenta, quę omnia sui iuris esse putat: supra, infra, eorumq; contermina. Verum eo supplicio aliquando defunctus, eadem similitudinis ratione, videri potest Prometheus Herculis beneficio, non illius Thebani, vt inquit Philostratus (multi enim fuerunt eodem nomine) sed cœlitus oriũdi, ac longe illo omnibusq; maioris, qui sagittis aquilam, aut vulturium illum Caucasium confixit, carnificem intellectus. Huius igitur Herculis virtute quasi ex Caucasi carnificina homines multi liberati sunt, externa quæ dicitur eruditione sane præditi. qui errore intellecto ad christianismum sese consultissime suaq; contulerũt,

exuta Grçcę philosophię professione. nimirum quòd animaduerterent Promethei illius figmenta inchoatos tantum homines esse, & tanquam animantes: non etiam spirantes superorum cognationem atque immortalitatis cognitionem, ad quā homo factus est. deesseq; illis vltimam manum & quasi phidiacam, quæ non modo hominis rationem perficit atque finitionem: sed ab integro rediuiuam efficit per palingenesiam cœlestis philosophiæ. Cuius philosophiæ qui mysteriis magnis initiari velint, eorum hominem exteriorem sideratū (vt ita dicam) esse oportet, sensibusq; emortuis, quasi numine rapidiore afflatum atq; vrentiore. Quandoquidem autem in illa vasta priscæ doctrinæ sylua, permultæ occurrunt salebræ, in quibus hærere nonnunquam contingit: crebriq; anfractus, qui in deuia interdum ferunt: libenter quidam fecerunt homines procliues ad inertiam, vt intra pomœria versari tantum orthodoxiæ doctrinam probabilem dicerent & contenderēt, atque eum colorem interdictis suis quærerent, cum cultores ipsi omnes rectæ religionis, eorum scriptorum lectione & studio, quasi diro & auersando, arcerent qui sæculares externiq; appellantur. æmulantes vtiq; eo facto institutum Iuliani Cæsaris cognomento transfugæ. Qui (vt auoctr est Gregorius ille magnus) Christi nomen exosus, vltimi loco supplicii simile interdictum in eos commētus est: quos ipsi Seruatori deuotos esse compererat, ideoq; studiosos aperte doctrinæ euangelicæ. Verum ille dira atq; immani præditus erat impietate, cum ingenio singulari & eximia literarū peritia: isti cum animalium arcadicorum capitibus, suillas etiam aureis habere se satis ostendunt, cum omnem musarum concinnitatem aut respuant aut stupide transmittant. Certe quidem seuerissimis eorum & grauissimis, non tam lingua quàm palatum fortasse, nec tam cor quàm supercilium sapiunt. Sed fuit illud genus, vt spero. in manesq; nunc declamare me, non in homines existimo: cum literarum bonarum peritia non modo popula

ris in vniuersum , sed etiam apud amplissimum ordinem li-
teris studentium,gratiosa esse cœperit & plausibilis. cariosę
enim illæ stirpes vetustæ ignorantiæ luculente iam labant:
quare omnes fibræ (vt speramus) sensim citoq; emorientur.
Orbis autem ipse studiorum in conuentu scholastico Lutetię
repente conuersus est: qui in prima inclinatione sui magnum
plane stridorem & tumultuosum edidit . Nuperq; barbarica
illuuies & sermonis rusticitas,è philosophiæ porticibus faces
sere conspicue cœperunt:nimirum ex quo linguæ Græcæ su-
pellex in eas importari ad ornamentum cœpta est.Rursus ve
ro nos rem præclāram & honestam, ab antiquis inuentam &
absolutam ad formandam componendamq; humanitatem,
quam Plato in Timæo diuinitus datam hominibus esse scri-
psit,ne in noxā diram vertamus , animorumq; internicionem,
summopere animaduertendum nobis est , & prouidendū etiā
atq; etiam.Quid enim inconsultius esse potest quid amentius,
quàm antidotum philosophiæ,ad vitandam contagionem in-
uentum imperitæ multitudinis & hallucinabundæ:in venenū
vertere impietatis,animis immortalibus exitiosæ? Quid lite-
rarum cultoribus calamitosius, quàm cultum & ornamentū
vitæ, eorundem hominum culpa in necem euadere horrendā
animorum.Nam quod in tuenda hominum vniuersitate pro-
uidentia facit, vt ex bonis malisq;,& è tanta ingeniorum vo-
luntatumq; varietate,ciuitates & cætera hominum conuen-
ticula coagmentata sint salubriter & eualescant: hoc efficere
debet bona fides, & recta de rebus diuinis persuasio,in ea do-
ctrina quæ encyclopædia dicitur . Et quod vmbrarum colo-
res in tabulis faciunt, vt eminentiora sint lumina:hoc facere
doctrina inuenta debet,cum oraculari inspirataq; composita.
Iamuero vt homo firmi stomachi etiam mali succi cibos in
alimentum corpulentiæ conficit : ita qui non suo & sensuum
stomacho,sed rationis & pietatis orthodoxæ studere & com-
mentari semel constituerunt, nihil non congruenter & com-

mode consilio suo concoquunt. & delectum tamen lectionis habere oportet, vt animaduertamus orbem nobis vitæ salubris circunscriptum esse doctrina euangelica: intra quem si quæ studiorum genera sunt, quæ admitti sine collisione nequeant, ea esse protinus repudianda intelligamus, ne summã propositi ea culpa euertamus. Mihi vero literarum bonarum hodie studiosi, riuales esse videntur in amore anus honestissimæ, quæ diu amatoribus vt ignota & squallida caruit: nunc autem rediuiuo decore interpolis ac sine mangonio, quasique integra denuo ætate florens, in medium lauta, elegans & nitida, cum suo se mundo ornatuq; protulit, ac per omneis nationes æmulorum cohortes secum trahere conspicitur: tanta cõtentione ad tutandam eius dignitatem & ornatum vires periclitantium, vt & facultates suas & vitam ipsi deuouisse matronæ deamatæ existimari debeant. Id quod insaniæ fortasse instar quoddam habere videretur, nisi tanti esse ac pluris crederetur, vnum hominem exemisse se turbæ vnius aut alterius prouinciæ, nec suæ tantum ætatis, quod vnusquisq; sperat literis deditorum. Proinde ne eius studii amore inconsulto & perenni (temporarius enim esse debet) ab earum rerum recordatione abducamur, quarum studium antiquissimum esse par est (nam cum mundo matronali illecebras etiam illa habet animis vehementer lenocinantes) cõsilium mutuemur oportet à Nicolao Damasceno, eiusq; sententiam pro oraculo habeamus. Sic enim fiet maxime, laboris vt impensi in cultu externæ illius disciplinæ nunquam nos pœniteat. Aiebat autem ille philosophus, vir optimus idem & doctissimus, vniuersam literarum disciplinam, orbicularisq; eruditionis curriculum, peregrinationis similem esse. Etenim quemadmodũ peregre euntibus, qui itinera longa permetiuntur, quædam in loca contingit diuertere, ibiq; mansionem vnam agere: quibusdam in locis tantum prandere: in nonnullis rursus immorari dies plusculos: deniq; loca nonnulla transeunteis oculis

tantum lustrare: ad extremum vero peregre redeunteis, domi deinde permanere atq; inhabitare. Ad hunc eundem modum studiosos homines oportere literarum discendarum spatium permeãteis, quibusdam in disciplinis lõgius immorari, in quibusdam aliquantisper: & quasdam quidem disciplinas totas, quarundam parteis, quarundam elementa, modo percipere. sicq; ex vnaquaq; vtilissimum quodq; comprehendenteis, tum domum vere paternam repetenteis, illic ad vltimũ vsq; philosophari. Hæc mihi sententia veri & germani philosophi esse visa est, mirumq; in modũ probãda & amplectẽda homini studioso, sanęq; religiõis cupido & reuerẽti. Nã quid miserius est, quid imprudẽtius, quid denique vęcordius: q̃ ex tot, tantis, tot ætatum diuitiis, quæ in medium expositę sunt, & vigilantissimo cuiq; ad occupandũ obuiæ sine aliorum detrimento, nihil in rem suam vertere, nihil ad viaticum augendum immortalitatis, sumere: sed ex vehementi & diuturno labore oculos tantum mentis inaniter & dispendiose pascere? Aliter atque ille scriptor satyræ censuisse mihi videtur, tam etsi veræ nescius sapiẽtiæ: qui olim ita scripsit,

Petite hinc iuuenesq; senesq;
Finem animo certum, miserisq; viatica canis.

In ludo enim Philologię anima instituitur: in philosophię autem exhedra animus & spiritus. Quid illud Horatii ad Florum, nonne eodẽ pertinere videtur? etiamsi summum bonum quid esset nunquam ille suspicatus est, Quod si

Frigida curarum fomenta relinquere posses,
Quò te cœlestis sapientia duceret ires.

Calidiora enim multo fomenta sunt ęternę oracularisq; doctrinę, q̃ sęcularis atq; humanę, quę implere desideriũ nequit. Nã animus philosophus, celer, impiger, inquies, actuosus, in nulla re acquiescere potest, extraq̃ cum totus est in contẽplatione rerũ sempiternarũ, quarũ fructũ futurũ, interim cõmentando pręsumit. Sacrosanctę aũt philosophię promissa ideò

fide solida & stabili subnixa sunt, quod nihil de suo sibi ipsa vt externa & vaniloqua: sed vt inquit Cyprianus, de sanctario dei spondet: id est de oracularis scripturæ fide atq; auctoritate. Eruditionis igitur iustæ & elegantis fructum esse oportet, vt à superioris illius poetæ auctoritate nondum recedam,

Compositum ius fasq; animi, sanctiq; recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto.

Antiquissimi etiam poetæ, semina theologiæ, vt tum erāt tēpora, non admodum improbandæ, ab adytis illi quidem sanctioris philosophiæ atq; adeo sapientiæ mutuati sunt. cæterū inextricabiles fabularū griphos, impietatēq; luculentā præferentes, pro integumentis veritatis ipsi excogitauere, quam ab oculis profanę multitudinis abdēdam esse cēsebant lōgeq; retinendā, instituto veteri. In ipsis aūt fabulis cum naturæ vim, tum rationē vitæ placide & humaniter agēdæ, mystice tradiderūt: ad vnicum deū ipsi summam rerū, illiusq; auctoritatē & primordiū referētes, quod vniuersum appellatū est. At vero sequentiū deinceps ætatū licentia, summa impietate cōscelerata, oīa voluptatib⁹ flagitiisq; permiscuit & inquinauit. ex quo euenit vt eleusiniorum (vt ita dicam) sacra atq; cerealia mysteria, in orgiorum impuritatē liberaliūq; verterint & floraliū. Mihi enim videtur ars poetica, quasi vaniloquentiæ buccina, spiritu tartareæ noxæ inflata, deorum illam vim portentosam in Græcia, quasi in celeberrimo mundi theatro, colendam promulgasse & edixisse: indeq; per orbem terrarum mōstra deorum peruulgasse, voce longe lateq; quoquo versus exaudibili. Quę causa fuit (vt opinor) cur Plato in secūdo Rerumpublicarū libro, Homerū & Hesiodum vt præcones impietatis è ciuitate expulerit, quam instituendam ducebat. Etsi enim theomachiæ, deorumq; simultates ab ipsis proditæ, symbolicos sensus habent & sæpe admirandos, imperitos tamen fefellerūt, quę multo maxima pars fuit mortalium. Hoc ipso certe commento errorum ille sator, stygiusq; institor volu-

ptatum,Plutonis illas fauces satis aliàs patenteis,hiatius tamen aperuit,iurisq; sui & imperii gentilitiam illam multitudiné plane fecit:decedente vtiq; ex illa colluuione scelestæ impietatis,diuina quodammodo prouidétia,eiusq; impuritatem auersante. Qua de causa princeps mundi ab ipso Seruatore mortalium teterrimus ille tartari præfectus appellatus est, qui eam viam hominibus sanæ mentis preiuit & præmõstrauit,disciplina salutari cum interpretibus eius tradita,quę in diuersum abducit mortales ab erroribus.Quin & ipsa prima poesis atq; theologia,id vel impietatis vel ignorantiæ potius habuit,quod illud ipsum numen diuinum quod vnũ esse statuerat,coercuit intra fines,& in vniuerso ita conclusit,vt deũ quasi mundi animum,in vniuersitatem ipsam rerum quasi in corpus suum condiderit.Eius vero sedem atq; domiciliũ præcipuum in sole esse aliqui perhibuere.Quibus fuerũt ipsis ea vltima,quæ nos in summis citima esse diuinitus nouimus & perhibemus.Naturam etiam ipsi posuerunt vt primam causam:& materiem vt principium.cum nos hanc vt opus,illam vt instrumentum primæ causæ,vel opificẽ rerum architectonicæ causæ administram parentemq;,& ab ea productã esse dicamus.Proinde ex illis epulis è penu priscæ sapientiæ prõptis, quibus animi literis studentium aluntur, bellissimum quodq; carpẽdum est à nobis, quod ad nutricationem faciat philosophiæ facundæ & elegantis futuræ. Nam anima hominis philosophi studio encyclopædiæ culta,ac multipliciter quasi terra subacta: tum eloquentiæ copiis quasi lætamine exuberans, grandioreis fœtus edere haud dubie & vitalioreis potest atque validioreis. Verum ad illas epulas philosophiæ quasi conditaneas, quo quisque stomacho accesserit (vt diximus)magnopere interest.Nam nisi stomachum persuasione recta pietatis,oracularíq; religione tinctũ,ad id studium attulerimus:metuendum est animæ,ne quædã aut poetica aut philosophica,iucundius ipsa condita,quàm sanctius,

auide deuoremus : quæ deinde male diu concocta, in cordis
ventriculo perniciose hæreant. Atque vt olim Minerua cum
opificia omnia lautiora, tibiarumq́ artem inuenisset, tibias
continuo fregisse dicitur & abiecisse, posteaquam comperit
modulis earū virile robur effœminari: Ita & nos ex reliquiis
peringeniosæ illius & sane industriȩ antiquitatis, deligere no
bis ea debemus quæ consona sint, aut certe non absona stu-
dio rectæ philosophiæ, moribusq́ receptæ sacrosanctæ ciui-
tatis, quȩ theocraticis institutis ab origine sua temperata est.
Quæ autem huic pugnantia sunt, aut magnopere dissenta-
nea: ea tanq̄ in transcursu iuuentutis, & veluti contemptim,
legere: deinde abiicere, aut de manibus certe ponere: ne inqui
namētum relinquant tractata diutius quàm iustum est: aut
nimia cum voluptate. Et putidum vero mihi & ineptum esse
videtur, & plane cacozelum, optimarum literarum studio-
sos, quales omnes docti videri volūt: ex prisca impietate, quæ
iampridem non nostri cœli tantum finibus explosa est, sed pe
ne toto orbe exterminata, eos lepòres dicendi repetere, atque
in vsum nostrum referre, qui genium nullum habent nisi im-
pietatem plane oleant & prȩterāt. Nam quid rancidius inter
pietatis homines reuerenteis, q̄ post damnatam illam poly-
theiam, quæ pro atheia quōdā haud dubie fefellit: eos qui do
cti videri velint & lauti, adhuc ita loqui, quasi vim illā superū
inferumq́ numinum literarum bonarū studiū nō abnuerit? id
quod si doctiorū senatus sanciēdū duxerit, quis est iā paulo re
ligiosiorum, ac pietatis nomen cōsertis manibus amplecten-
tiu, quin valere literas bonas easdē atq́ nocētissimas iussurus
sit? Nisi vero huiuscemodi literarū studiū, nō cultura est ani
mi potiusq̄ vitiorū cultus. & nisi eā esse culturā fateri quenq̄
nō pudet, cū inficiādo nō sit si vrgeat, cuius apostolus cœlit⁹
cōdocefactus, meminit ad Hebr. ca. vi. quȩ tribulos & spinas
gignit. Neq́ vero pietatē amplectimur fide bona, ac retinem⁹
Seruatoris religionē: & nō impietatis exuuias abiecim⁹. Neq́

ſordentis iam & tetræ polytheiæ exuuias abiecimus in purifi co Chriſti labro, & eas adhuc cordi nobis eſſe, cupide oſtendi mus. Profecto mea quidem ſententia, & multorum, obſoleſcit hodie philoſophi hominis oratio culta impietatis lenociniis, & perfidiæ venuſtate conſcelerata & impiata. Mirum certe eſt tot ſæculis polytheiæ ſpurciſſimæ ſermonem vetuſteſcere nõ potuiſſe, cum Ciceronis & Quintiliani temporibus ſaliorum carmina, vt putida carioſaq; vitarẽtur. Quòd ſi in templo dei ſummi, & in orthodoxiæ cerimoniis, verbis nos vti iuuabit li beralium & orgiorum, idq; faciundũ duxerimus non verecun diſſime: quid iam futurum eſt, niſi vt impietas quæ ab eccle ſia heroica virtute & cum plauſu eiecta erat, per poſticũ obre pendo redeat? Mihi enim nihil aliud videtur eſſe in polytheo rum pompa & pæanibus orationem orthodoxorũ ſeſe hodie iactare, quàm ipſum chriſtianiſmum ſecurum & libentẽ ver ſari in præſidiis helleniſmi, quæ iandiu tamen ipſa plane par tes facere deſierunt: vſqueadeo ab hoſtibus etiã damnata ſunt rectæ religionis. Quid autem vetet elegantem ſimul ac pieta tis redolentem orationem eſſe, prorſus ipſe non video, præter prauæ cõſuetudinis corruptelã, quæ oculis noſtris auribusq; ita obrepſit, vt eloquentiæ dignitatem ineſſe, & poeticæ con cinnitatẽ non poſſe, ſine bacchabundæ impuritatis diræq; ge nio exiſtimemus. Quaſi vero Plato qui Moſes atticus appella tus eſt, non eadem gratia veritatẽ & fabulas enarrauerit: qua ſiq; non tam à lingua latina abhorrere ante Ciceronem philo ſophia videretur, quàm nunc videtur theologia, & iuris ciui lis pontificiiq; prudentia. Hæc opinio planipedem theologiã noſtram ac iuris diuini prudẽtiam, pro cothurnata magno er rore fecit: cum vis de rebus diuinis aut ad diuina pertinenti bus grauiter diſſerendi, & ſententioſe, explicate, elegãterq; di cẽdi, quò faſtigii eſt maioris inter doctrinas humanas, eò ma iore pietate decoroq; iungẽda ſit. Omnis enim propemodum vbertas ſapientiæ, & ipſa (vt ita dicam) ſentiendi ſylua atq;

intelligendi, è libris consecratis petenda est hodie. sed res & sententiæ ab iis exornandæ sunt, quibus ægyptiis opibus bene peculiatos esse cōtigit. Ab ipsa igitur figlina Promethei, & ab illa plastice antiquæ philosophiæ, quæ luteos tantum homines animalesq́ꝫ fingit, ad Mineruæ cœlestis augustęque sapientiæ officinam transeundum est magna & proba religione, quæ vitæ spiraculum ficto homini quasiq́ꝫ inanimato addidit. eadem etiã terræ quasi prius incultæ nouat faciem, ad semen fœcundius excipiendum. Quòd si absqꝫ dispendio nitoris atqꝫ elegantiæ lingua latina pie loqui innocenterq́ꝫ non posset, equidem pura eadem sacrisq́ꝫ digna supellectile vtendum esse censerem potius, quàm impietatis emblemate antiquo locupletata. Nunc cum ea sit flexibilitas eloquentiæ, ac dictionis latinæ, vt sine imminutione splendoris sui induere ipsa personam piam, ac sustinere possit atqꝫ perferre, cur tam maligne de ea nos meremur, vt obscœnã tantũ eam esse fabulatricem, & profanarum partium actricem credamus, & pronunciatricem? Atqui ad dicendum probabiliter (vt Marcus inquit Tullius) caput est nosse mores ciuitatis cuiusque. qui quia crebro mutantur, genus quoque orationis est sæpe mutandum. Cum igitur mores & vita ab impietate migrarint ad pietatem diuinitus proditam: quamnam obrem tandem vna quoqꝫ non transferetur eloquentia, quo nihil est ductilius? Etsi ad res latinas indicandas & eloquendas, quas sæcula recentia pepererunt, indiesq́ꝫ alias atqꝫ alias pariunt: nō noua latinitate quę placere non potést, sed rediuiua opus est, (alioqui latinæ linguæ copia sensim imminuetur, & tantum à posteris proficietur in inopiam) quare in ea parte vitæ quę ad sacra, ritus, cerimoniasq́ꝫ salutares pertinet, & ad diuina explananda aut commẽdanda, irrediuiuus sermo latinus erit & græcus? Ego vero amictum nouũ ex veste scite interpolata, aptandum esse eloquentiæ censeo, qui legibus & institutis ciuilibus, ritibusq́ꝫ adeo conueniat religioni cõsentaneis. At

enim nouum est hoc inceptum & in arduo situm. Sit sane (nõ enim causam dixerim) atq; etiam in lubrico, & confragoso modo, ne in vndiq; abrupto & inaccesso. nam & latinę linguę instauratio in multis partibus quę iam restitutæ videntur, nõ protinus atq; inoffense cessit experienti contentioni: nec si facile non fieri, ideo prorsus non potest. Esto hæc ærumnarum summa in certamine elocutionis probæ restituendæ, & barbariæ exterminandæ: maior deniq; ærumna sit illa quidem, q̃ vno vt Hercule aut altero confici ipsa possit. sed eiusmodi tamen quę desperanda non sit vel Herculi, vel Vlyxi. Nimirũ huic quoq; certamini sui Hercules, suppares antiquis nõ deerunt, si modo Eurystheos iis ęquales ventura tẽpora non desiderauerint. Illico enim existẽt qui Heraclidarum stemma consulta cum fiducia augendum suscipiant: indeq; imagines in gentem quisque suam patriamque auferendas, & vero iam strenuissimi cuiusque conatus studiumque mirabile eodem incubuit. Quod si principum hominum liberalitas spem eorum destituerit, quod ominari minime velim (præsertim ad te scribens Francisce Rex doctorum amantissime) vnicuiq; non subsidio quidem vitæ lapso, suus tamen erit intestinusq; Eurystheus, literarũ amor flagrantissimus, cupiditasq; honestissima constituendæ maiestatis eloquentiæ, quæ multorum sæculorum infelicitate magis quàm incuria, læsa fuit, deiectaque & imminuta Etenim ingeniosissimo cuiq; viro & ingenua volũtate prædito, Eurysthei instar est incitata voluntas illustrandi sui nominis, ingeniiq; proferendi. Nec Eurystheus ille Homeri Rex fuit Mycenarum, vt ego cum Athenæo sentio: sed Herculis amores potius & delitiæ, quibus omnia heros ille permiserat de semetipso. siue ille poti⁹ fuit cupido quidam gloriæ adipiscendæ, qui tantos labores Herculi imperitabat amore immortalitatis ardenti. Nã & equestris ordinis in more quibusdam nostratium atq; finitimorũ, auorum nostrorum memoria & superiore fuit singulari cer-

tamine inter se prouocare inclarescēdi cupiditate.in alienasq́ prouincias illi prouocationes de scripto certa lege mittentes diem certaminis condicebant: non vni aut alteri, sed primo cuique,qui experiundæ armorum scientiæ gratia & virium concertare statuisset.deinde à regibus venia pugnandi & cō meandi impetrata,ad diem constitutum loco ad id comparato, sub arbitrio iudicum campestrium dimicabant: ad eam formulam certaminis,eamque legem,quam prouocator ipse æquis conditionibus exceptionibusq́ tulisset ab initio.Martem id experiri amorum suorum gratia dicebatur. Verumenimuero in monumentis consecratis atq; oracularibus, quibus omnis auctoritas veritatis,atq; immortalitatis animorū fides constituta est,homines quidam huius ætatis non huiuscemodi Eurysthei imperio:sed stygiæ Iunonis instinctu acti, œstroq́ tartareo,peruersissimorum dogmatum patrocinia inuenerunt, vt ancipitem sæpenumero sermonem esse veritatis videmus,eorumque interpretatione egentem qui iuris diuini consultissimi fuerunt,innocentiaq́ probati & sanctitate morum.Hoc autem vt mirum est homines primum paucos tentare ausos esse post constitutam religionem, multorumq́ sæculorum & insignium consensu stabilitam:ita literarum bonarum restitutioni inuidiosum fuit aliquandiu. Quarum isti fiducia solicitare religionis tranquillitatem falso existimati sunt.Et vt illustres olim nostræ memoriæ ætates futuræ sunt ob literarum optimarum postliminium, ita infamia inexpiabili flagraturæ,ob læsam maiestatem non modo ecclesiasticę sententiæ,sed etiam hostiæ mirificæ atq; expiabilissimæ: tanto numine,tamq́ præsenti sępenumero sanctæ,adorationique consecratæ.Non fuit satis væcordi arrogantiæ sensum communem huius ętatis,religionis implere ancipitis,& inter fidei perfidiæq; consilium ambiguæ & alternantis, nisi veneno pedetentim prorepente, christianismi cardinem dimouere,fidei columen & firmamentum conuellere niteretur, trabali clauo

fixum. quæ ſcelera impietate tam populari auſi ſunt homines audaciſſimi, vt etiam olympionicarum plauſus atque pręmia â patria non fruſtra ſperauerint. Quodnam igitur iam viaticum habebimus ærũnoſæ peregrinitatis & calamitoſiſſimę? nimirum tanto portento expiatam oportuit eam quam ſub id tempus aut paulum ante vidimus licétiam in arce religionis: quæ licentia cothurnatis auſis, & pelopidarum facinoribus omnia conſcelerans, ſacra profanis, & ea quæ pace innocentiaq́ꝫ cenſentur, bellicis negociis ſanguinariiſq́ꝫ permiſcuit, nec vero ſanctiſſimi illa apicis frontem perfricare præ cupiditate inſana verita eſt. Vnde eueniſſe nemo ambigit hominum quidem de cælo ſeruantium, vt non modo dignitatum ſacroſanctarum maieſtas, ſed etiam (proh pudor, proh piaculum,) pietatis ipſius ſacrarium, per ora hominum ſermoneſq́ꝫ traductum, in theatralibus proſopopœiis productũ, ſatyrica dicacitate confixum, deniqꝫ per officinas paſſim proſcriptum, in ordinem (vt dicitur) redactum ſit. Quin & religionem ipſam Chriſti Seruatoris ab æditiuis ſuis deſtitutam nouimus, & tãquam pro derelicto plane habitam. Niſi vero religionis deſertores non ſunt, qui eam cum donariis eius aperte & impudenter egerunt & tulerunt, agunt etiam nunc & ferunt. Quos diris ob id ominibus omnes ordines hodie proſequuntur: velut in re perdita, in pietate prodita vociferantes nequicquam & quiritantes, interdum pro concione. Verum ſi orthodoxiæ fundamenta homines illi pauci, quibus nihil eximium, nihil ſacroſanctum fuit cacozelia extimulatis, labefactare magno cum fragore compagis quoquomodo potuerunt: (etſi conuelli nunquam poterit diuina manu fixa in prouinciis quidem illis, quas numine præſentiore tuetur prouidentia) nos æmulatione recta inſtincti, operam nauare ſtrenuam pietati non poterimus? non aggrediemur priſcam vim eloquentiæ atque auctoritatem, nõ ſuapte natura magis vſibus profanis aut vaniloquentię, quàm veriloquio aptam atqꝫ ſapientię, ad bonam

nunc frugem salubremq́ transferre? Sacer ille sermo cœlitusq́ delapsus, similis est (inquit Gregorius) imagini quoquo versus intuenti, quales multę pinguntur obtutum circũagentes ad hominem prætereuntem. Vt enim homines recta mente præditos, & dextero pede accedenteis, primore aspectu festiue sermo diuinus admittit, epulisque salubribus accipit & prosequitur: ita sinistro pede ingredienteis fallit, eorumq́ peruersis voluntatibus assentire creditur atq́ astipulari, ac sese illis dare: eousq́ vt abutendum etiam semetipsum præbere videatur. Si igitur diuini verbi sublimitas, vt admiranda sanis intellectibus & veneranda, sic nonnusquam flexiloqua, calumniarum etiam ansam peruersis animis nõ præcidit aut subducit, qui ab orbita diuinitus impressa digredi non verentur: cur tam rustice morosam faciunt imperiti theologiam, elegantis vt Mineruæ cultæq́ ornamenta, mundum etiam (vt ita loquar) Veneris matronalis & castę, ad sacrosanctas cerimonias ritusq́ purissimos recuset transscribere? quasi vero non omnibus organis diuinæ laudes celebrandæ sint. Quæ (malum) autem est ista opinionum absurditas & peruersitas? Hi sugillatam putant, quasiq́ attrectatam per iniuriam, sacræ philosophiæ dignitatem atq́ integritatem, si eloquẽtiam antiquam procul à sese non amouerint: Illi rursus capite minutum iri credunt eloquentiæ splendorem & venustatem, si squallidæ plęrunq́ aut impexæ theologiæ seruire constituerit, aut sese accommodare. Proinde antiquitatis sententias relinquendas esse nobis repudiandasque censeo: eas quidem quæ orgiis impuris ita dedicatæ sunt & impiatę, vt lustrari iam nequeant. vtpote qui sententiis abundemus longe illis grauioribus, & argumentis pietati consentaneis. Forma autem vtendum illorum & materia orationis, qua nihil est flexibilius & sequacius. Id quod indicat Proteus in fabulis, quo materiam prisci significandam duxerũt. quippe quæ omnia transformet sese in miracula rerum: id adeo

uis filias esse dicit, atq; apud eum pergratiosas: è diuinis illis voluminibus hausisse eum credibile est. Quocirca cũ poemata sua veteres huiuscemodi insignibus veritatis, quasi accersitis emblematibus exornanda duxerint: cur gentilitiam illã supellectilem in medio iacentem & expositã, sacræ philosophię accommodare, vel piaculare esse vel dissentaneũ credemus? Omnes igitur literarum bonarum opes, cũctæ eruditionis iustæ & legitimæ partes, obscœnitate quidẽ prisca impietateq; vacantes, ad rectam sanamq; philosophiam instruendã ornandamq; coeunto. Sic enim huius temporis ratio & cõditio poscit. & ipsa aũt philosophia, & vniuersus eius comitatus, qualibet numerosus & amplus, vnà cum omnium musarũ choro, theologię maiestatẽ comiter in posterũ pieq; obseruãto. Quippe quam principem esse scientiã notum est, sapientiãq; quodã proprie appellatã. tametsi antiqui nomen hoc eius nouerunt, honoriq; imprimis habuerunt: nimirum magnum quippiam & venerandum ea voce, naturę instinctu exaudiẽtes: naturam autem atq; significationem maxima ex parte ignorauerũt. Sicut æternarum rerum atq; immortalitatis animorũ quoddam veluti simulachrum, eorum prudentissimi fere, non etiam naturam substantiamq; intellectu percipere potuerunt. Et Aristoteles quidem in iis quæ post physica scripsit, primam contemplatricem appellat ipsam theologiam, eandemq; primam philosophiam. quam ideo esse censuit præstantissimam, quia præstantissima contemplatur: abstracta, immobilia & sempiterna. In primo etiam eiusdem tractatus libro, eã ait sciẽtiam veritatis esse cõtẽplatricẽ. In eo aũt (vt dixi) omnes ferme falsi fuerũt, q imaginem sapientiæ pro ipsa sapiẽtia ardẽti studio consectati sunt, in eius vmbra suauissime acquiescẽtes. eorum (vt mihi quidem videtur) similes, quos apud Platonem in nono Reipublicæ Socrates irridet, vt inanem & falsam voluptatem expetenteis pro vera & solida: eiusq; gratia depugnanteis inter se, vtpote quam dignam esse censeant quam propter

digladiari debeant.non aliter atque Stesichorus olim poeta, inter eos qui ad Troiam erant, dimicatum fuisse scripsit pro Helenes simulachro,cum verum ignorarent.Idem auctor libro eodem ait,Hominis philosophi vitam suauissimam esse, voluptatisq; maxime participem. Quippe mentem dominari in philosopho.at ipse mente percipit quomodo veritas se habeat:in eoque maximopere oblectatur:id adeò cæteras vt omneis voluptates præ illa floccipendat : quæ à duobus ipsæ tanquam fontibus manant cupiditate atq; contentione.illisq; tantum hactenus delectatur quatenus necesse est,vtpote quas propter seipsas non expetendas sibi putet. Nam & Aristoteles in primo iam dicti tractatus volumine,omnium scientiarũ ait illam maxime sapientiam esse, quæ suapte ipsa gratia & discendi causa expetenda est : non quæ eorum causa optatur quæ ex ea eueniunt. Philosophia autem(inquit) vt libertas, vna se propter ipsam, non vsus cuiusdam atque vtilitatis causa quæritur, nec aliam præterea ob causam. At vero nos ex illa magistra & antistite veritatis scriptura didicimus, nequaquam finem bonorum esse sapiẽtiam:cæterum ad summi boni adeptionem, illam nobis esse omni ope,& equis velisq; (vt aiunt) consectãdam. In summo autem bono demum finem esse desiderandi. Quòd si commentandi iucunditatem & speculandi,in sacra philosophia,æstimare hodie & perpendere velimus,nimirum orthodoxiæ studium,quę theoria proprie dici potest(etiam si antiquitas ad profanos vsus eodem verbo vsa est) maiorem multis partibus iucunditatem habere inuenietur:synceriore etiam omnino securitate contemplatores animos perfundere,quàm priscæ illius sapientiæ commentatio olim potuit. Siquidem eius speculationis prospectus intra terminos vniuersi quod vocant, ab ipsis cohibebatur. Nec vero spe vlla & pollicitatione æternitatis, animos sui cupidos, vendicabat illa sibi & auctorabat : nisi exili quadam fortasse & imaginaria. Nunc orthodoxiæ nostræ

argumentum eiuſmodi eſt: is eſt oraculorum contextus, tam conſerta ſeries, tam apta, tam ſibi conſentiens, doctrinæ ſacroſanctæ: adeo denique vltima primis in ea reſpondentia, & vtriſque media ad vnguem quadrantia, vt chirographum dicere te & confidere poſſis ipſius habere ſapientiæ, ſummum bonum finemq́ expetendum promittentis: quo chirographo locupletius nihil eſſe, nihil teſtatius, nihil poſſit conſignatius. Neque autem cum hæc ipſa philoſophia talem tantumq́ fructum ſui ſtudioſis, in poſterum ſpõdet & in æternũ: non etiam interim illos cõmentanteis delectat admirabilitate ineffabili rerum, temporum, euentuum, eorumque prædictionum. & vero ſpem futurę beatitudinis pignore confirmat interdum repræſentatæ tranquillitatis. Nec ſi oracularis ſapientia, nec feſtiuam præfert nec nitore cutem viſendam tyronibus eius amoris: continuo ſquallidum ſacrum ſtudiũ geniiq́ plebeii iudicandum eſt ab iis qui lautitiis lectionis & lenociniis orationis aſſueuerunt. Eſt enim ſacroſancta philoſophia, veſte quidem illa pulla & officinaria amicta, vt ſeſe diſſimulans & mire ſymbolica: ſed ſi introſpicere inſtiteris, in qua tu auguſtam quãdam troporum venerem ſanctãq́ cõcinnitatẽ ſubeſſe nõ dubie iudices: & porro vbi gratias cæleſtes lepôresq́ diuinos inuenias, intra Silenos (vt aiunt) Satyrosq́ conditos. cuiuſmodi quondam Athenis opifices in officinis habebant: vt Syneſius inquit ad Philoſophon ſcribẽs, & Plato meminit in Sympoſio. In menſa enim ſępe iam dictę ſapientiæ, animi philoſophorum reficiũtur multiplicibus ferculis, varieque conditis. Eſt enim ſenſus hiſtoriæ atq́ allegoriæ, eiusq́ multifariam variæ: & qui ſenſus anagogicus dicitur. è quibus cinnus vnus commentationis confici poteſt, vnde mens quãlibet auida, ita impletur vt nunquam ſatietur, gliſcente vtique ſemper deſiderio vnà cum voluptate. Indeq́ fides ſperatę immortalitatis certaq́ perſuaſio, ad diem vſq́ fati indies adoleſcit, illud cõmẽtantibus animis veraci ſpecie cõtẽ

plationis solidaq; imagine repræsentans: quod olim stoicorũ confectaria fallaciter colligebant & inaniter, vt sapiens vno minor deo futurus sit, ac diuinitatis particeps. Verũ permagni interesse planũ est experienti, quo stomacho quisq; nostrũ ad ipsas sapientiæ epulas accesserit. Et antidotum quidẽ persuasionis constantissimæ, rerumq; interiturarum contemptionis, præsumptum non semel oportet, aduersus ægritudines, æstus, curas, angores, rationum philosophię conturbatores. quæ auocamenta sunt ipsa animi philosophantis, conuiuę & parasiti sapientiæ: pro instituto vitæ cuiusq; ipsa magis aut minus incessentia. Et quidẽ halcyonidũ propemodum dierũ tranquillitatem à curis externis cœlestium rerũ meditatio poscit: atq; in eum vsq; heliconem ascensum, vnde strepitus satagentis semper multitudinis, & velut in tumultu, incẽdio, ruina, naufragio, plęrunq; consternatæ: hauriri vel oculis vel auribus nequeat. At non ex quouis instituto vitę in eũ verticem scansilis est aditus, nec subuolare eò possunt quibus alæ non enatæ sunt. Volumina porrò inspiratæ sapientiæ, duorũ sunt generum. altera enim sunt (vt sic dicã) exoterica, qualia sunt euangelia, primore sensu excepta, omniaq; ferme quæ noui testamenti esse dicuntur. quæq; monumenta sunt ipsius sapientiæ, id est (vt Græci vocant) αὐτοσοφίας, inter homines versantis, & vestigia more hominum faciẽtis in orbis meditullio: interim mortales instituẽtis ad immortalitatis beatissimæ desiderium, ad quam natura ipsi comparati sunt. Hæc quoniã ab omnibus summatim sciri debent, ideo tanq̃ in compitis ciuitatis magnæ & cõuenarum ecclesiæ, exposita sunt, & cuilibet obuia, qui aut legere modo ipse possit, aut audire ab alio recitata concupierit. Altera sunt tanq̃ acroamatica, cuiusmodi prophetarũ vaticinia dixerim, canticaq; diuinorũ, quos spiritu sapientiæ prouidentia, afflatuq; entheo dignata est. ipsius deniq; sapiẽtię cœlestis apophthegmata, Delii (vt dicitur) natatoris ad explanationem indigentia. tum si qua sunt similia

instrumenti priscæ sapientiæ, in altiore suggestu posita, quasiq; in arce diuæ collocata, inaccessa multitudini. Vetera etiã scripta & documenta sapientiæ, proprie theologia cõstant: recentia eo amplius ea quam theurgiam vocant: quanq̃ ea pars quæ πρώτη πεντάτευχος dicitur, plane est theurgica. Sed in ea theurgia adumbrata cernitur tantum: quasi quædam vt Græci dicunt, œconomia, aditum præstruens sapientiæ αὐτοπροσώπως aduentanti & cõcionaturę. Verum cum hoc tempore humanæ quæ vocantur disciplinæ, suam propemodum claritatem elegantiamq; pristinam receperint: ipsius quoq; sapientiæ studium erudite nitideq; constituere, philosophiæ conuenit orthodoxæ. Nam professionem sapientię, non crepundiis (vt ita loquar) humanæ infantiæ, sed florentis ætatis adultarumque virium ornamentis, dignitatem suam tueri ac maiestatem decet. Mihi vero rei naturam amplitudinemq; æstimanti, oraculum primæ & vltimæ sapientiæ, sic in sacrosanctis monumentis esse, tanquam in sacrario quodam videtur augusto & venerando. Cæterum antistes eius atque interpres responsorum esse, ea quam Græci pædiam, nos literarum peritiam iustam dicimus: quæ choro disciplinarum liberalium constat. quam tamen & ipsam tyrocinium aliquandiu facere oportet in limine sapientię, sermoniq; symbolico aureis initiare. Longe vero hac literarum professione quam nobis suscipiẽdam esse dico antequam studium capessimus vltimum idem & summũ, amplior est illa, ab antiquis etiam dicta sapientia, rerum humanarum cognitionem diuinarumq; complexa: quæ non prius ipsa studiorũ curriculo defunctam esse se existimabat, q̃ septimo (vt dicitur) spatio decurso ad metã peruenerat. Sed quibus in externa disciplina cum successu versatis iusta stipendia impleuisse contigerit, indeque ad sapientiæ christianæ studium aspirare, vt olim multis euenit: eos ego tam felices arbitror, quàm qui vrbium multarum visendi causa, morumq; variorũ & memorabilium inspiciendi, diu peregrinati, ad extremũ in ciuitatẽ quandã amœnissimã atq; beatissimã ascribũtur: ibiq;

domícilíum & larem domeſtícũ ſemel collocant. At vero mo derandæ vitæ recteq́ȝ inſtituẽdæ ideo commoda eſt antiqua quoq́ȝ philoſophia, quia in multitudine & celebritate hominũ cõuerſatio, ſenſuum deprauatrix eſt. Siquidem vita ciuilis pru dentiaq́ȝ cõmunis, non germana ratione, ſed ſpuria res huma nas contemplatur & expendit, vt notum eſt attente æſtimanti bus. Simul actionum ſuarum ſummam votorumq́ȝ, adulteri na quadam ratiocinatione erraticaq́ȝ colligit. quippe quæ ho minum vitam iis inſtitutis temperet, quę indigenis & ciuibus huius orbis congruũt. At ii qui ſapiẽtię dicto audientes ſunt, incolas tantum hic homines & peregrinos eſſe cẽſent: ob idq́ȝ in cœlum quaſi in patriam & ſedes ſuas aſpirare omni ope cõ tendunt: non aliter atq́ȝ animi cœlo extorres, ad tempusq́ȝ vitę relegati. contrà qui in multiplici cõmercio vitæ vrbanæ mer ſi ſunt, reuertendi in patriam animũ amiſerunt. cumq́ȝ lethęas aquas biberint, iisq́ȝ inebriati fuerint, in vinculis & ergaſtulo opus faciunt: cũ tamen ipſi ſibi ſoluti religione, liberiq́ȝ videã tur. Contra quæ incõmoda philoſophiæ commentationes prę ſertim platonicæ, quaſi antidota comparata ſunt ab homini bus ingenioſiſſimis. Verumenimuero à Græcorum & gentiũ exlegum literis, ad Hebræorũ ſtudia caſta & circũciſa migra re, & à multa diuturnaq́ȝ ingenii exercitatione in literis inſti tutionis illius peregrinæ, abruptum facere tranſitum ad ſan ctiorem philoſophiam, diuinarum tantum rerum contempla tricẽ, non cuiuis procliue eſt. nõ magis q̃ à virẽtibus & amœ nis ingenii paſcuis, ad inculta aſpectu primore & horrida trãſ ire, illorumq́ȝ longe diſſimillima. hiulca eſt enim & rimoſa re rum diſſidentium iunctura & agglutinatio. neq́ȝ ea vel lectio vel commentatio eſt ſtomachi literarum tantũ delitiis aſſue ti & perimbuti. Quocirca mens profana expiabilibus initiis (vt dicere cœperam) paulatim luſtranda eſt, anteq̃ ſpecimen ſui facere incipiat, caſtius cautiusq́ȝ commentando in veſtibu lo magiſtræ ſapientiæ, quod Græci vocant ἐν προθύροις τῆς ἀγω

σοφίας κατηχῆσθαι. deinde ita se comparare studiosum hominē oportet, vt iam non animi causa sacris literis incumbere, sed animæ potius assuescat. Neq; enim vltra suo sed philosophiæ stomacho seruire constituit, qui ad hoc studium bona fide sese contulit cum suis omnibus facultatibus. hoc cum bona (vt dixi) fide, strenuaq; volūtate aliquandiu factum fuerit: & eo vsq; animus iam vere philosophus paulatim progressus sit, vt ad exhedram interiorem philosophiæ abstrusioremque insinuauerit: ecquis est deinde tam aduersa salute natus, quin nuncium tandem remittere paratus sit exoticis illis doctrinæ lenociniis, quibus diu lactatus oblectatusq; fuit? Tum enim demum Mercurius externus & mortalis, aduenienti cœlesti Mercurio æquo animo & reuerenter cedit, cum sapientiam humanam oraculari & diuinæ imparem esse omnino intelligit. Quod nisi vrbanæ vitæ sirenes, atq; in celebritate hominum hallucinante mersæ, mentem intus conditam, meditationiq; æternitatis suapte natura feriantem, illecebris solicitarēt multifariam variis, & vero nisi auribus & oculis illabentia nugarum illicia, animum abducerent è principatu suo: quotus est tandem quisq; sic diro iudicio, ita prępostero sensu prędītus, quin illis intabescere chartis vtilius esse ac suauius duceret, quàm scenæ vitę ciuilis, quàm populi oculis & plausui exitialiter seruire? deniq; quàm animam per tot æstus, tantas iactationes, tot euripos affectuum ciuilium agere? Sed ad illam pugnam nati sumus scilicet, perennem & inexpugnabilē, coporis atq; animi, in qua huius copias tametsi natura instructiores ac potiores, tamen impares esse identidem experimur sensuum temeritati, qui præsidium eius obtinent. Aduersus quam temeritatem petulantia coniunctam & licentia, philosophia externa surgens & accincta, suarum illa quidem facultatum venditatrix est diserta & mirifica: cæterum in consiliis pręsentibus auxiliisq; expediendis, non perinde efficax & strenua. digna nihilo secius ipsa mediusfidius cuius elogiū au-

dire non grauetur orthodoxia, in Phædro Platonis à Socrate pronunciatum, magno auctore philosophiæ. Neq; vero nescii sunt (inquit ille) qui discendi cupiditate tenentur, quòd cum animam eorum philosophia acceperit plane vinctam in corpore, ipsiq; agglutinatam: tum illa per ipsum veluti per carcerem quendam, omnia quę in natura rerum sunt, contemplari, non etiam semetipsam per se, cogitur, & in omni versatur ignorantia. & huius quidem carceris grauem ipsa condicionem perspicit eiuscemodi: nempe quòd idem ipse vinctus animus, vltro dat semetipsum in nexum, vincula etiã sua præ cupiditate astringens. Quod igitur ego dico, probe norunt homines disciplinæ cupidi. quòdque philosophia cum ipsorum animum sic affectum susceperit, cum eo placide agit, eum cõsolatur, hortatur, vinculis exuere aggreditur. Docet enim & ostendit quòd oculata rerum speculatio, quòd etiam oricularis plena sit circunscriptione. denique quòd fallax sit in vniuersum per sensus rerum contemplatio. Quare auctor est illi philosophia vt ipse abscedat à sensibus, quoad eius quidem certe per necessitatem id potest. Eundem porro hortatur in semetipsum colligere se atque coagmentare. nulli alii quàm ipsum sibi credere: id quod ipse per sese intellexerit eorum quæ in natura rerum sunt, ipsum esse per semetipsum. quod vero per alios considerarit in aliis aliud esse, nihil quicquam existimet verum esse. At tale esse docet quicquid sensile est atque aspectabile. Quod vero ipse videt animus, id vtique intellectu percipi, nec oculis occurrere. Proinde hominis vere philosophantis animus, existimans non resistendum esse huiusmodi solutioni sui, voluptatibus temperat quàm fieri potest maxime, cupiditatibus etiam atque formidinibus. Quippe qui secum ipse reputet & colligat, eum qui vehementer lætetur, timeat, tristetur, cupiat: non tanto malo affectum ab ipsis rebus esse, quantum est quod quiuis existimare possit. Quale est, si quis ægrotauerit, aut impendia propter cupidi-

tates fecerit. Quod vero malorum omnium maximũ est atq; vltimum, eo malo ille quidem affectus est: sed rationem eius nequaquam habet. Quodnam est illud tandem ô Socrates? inquit Cebes. Quòd om̃is hominis (inquit ille) animus, simul lætari aut vehementer ægrescere ob aliquid cogitur, simul existimare id vnde ita afficitur manifestissimum esse & verissimum: cum non sit ipsum huiusmodi. Quæ talia sunt autem, oculis illa subiecta sunt, nec ne subiecta? Prorsus quidem (inquit Cebes) subiecta. Atqui animus (inquit ille) cum hoc pacto afficitur, maxime in nexum corpori deditur. Quonam modo? Cebes inquit. Nimirũ (inquit Socrates) quoniam vnaquęque voluptas & ęgritudo animi, cum veluti quidpiam claui habeat, animum affigit corpori, & tanquam infibulat, corporisq; eum similem facit, vt qui eadem opinetur vera esse quæ corpori vera visa sint. Nam cum se præbeat assensorem corpori, iisdemq; rebus lætantem, iisdem quoq; moribus esse cogitur ipse, iisdemq; alimẽtis vti. deniq; is esse qui pure hinc migrare ad elysios nequeat, sed semper corpulenta grauitate exire, ideoque statim aliud in corpus incidere cogitur, & tanquam cum eo satus inolescere. è quibus illud sequitur, expers vt ipse diuinæ ac puræ fiat, simplicisq; communionis. Quibus verbis Plato intelligi voluit commentitiam animarum transitionem, quam transanimationem Græci suo vocabulo appellauerunt. Hæc igitur & similia peregrinæ sapientiæ dictata, præclara sunt illa quidem & digna commemoratu. Sed tamẽ inter incunabula censenda germanæ philosophiæ, quasique præludia eius studii sapientiæ, quam philotheoriam vocare instituimus. Quin & omnes orbicularis doctrinæ partes, exercitamenta sunt pręcurrentia ad theologicam theurgicamq; philosophiam, quæ sola (vt diximus) meritissimo suo theoria dici potest. At vero ipsi philotheori vbi iam ad arcem sapientiæ conscendere cœperunt, aut tantum succedere ad primos eius gradus, indeque fines bonorum malorumque speculari,

tanto philosophiæ externæ discipulos dignitate professionis & commentandi beatitudine præstant similes, vt hi præ illis eorum mihi esse videantur, qui Menippeis amoribus capti sunt: aut tantalicis in hortis acquiescunt, animis suis indulgẽtes inani voluptate & imaginaria. Menippei autem amores quales fuerint, Philostrat⁹ his fere verbis ꝓdidit in vita Apollonii, siue historia est illa, siue mythistoria, vt magna pars eius operis merito existimari potest. Menippus (inquit) erat Lycius, annos quinq; & viginti natus, ingenio mediocri prędítus & corpore recte constituto, similisq; erat facie pugili bono & ingenuo. Hunc Menippum amari à peregrina muliercula vulgus opinabatur. quæ & formosa ipsa videbatur esse & delicata valde: tũ diuitẽ sese esse muliercula dictitabat. quorum reuera nihil erat, etiã si ita videbatur. Ac Menippo quidẽ soli in via aliquando iter facienti quæ Cẽchreas ferebat, phãtasma occurrit specie muliebri: apprehensaq; manu eius mulier iandiu amore eius captã se esse dixit. Phœnissam aũt sese origine esse aiebat, sed in suburbio habitare Corinthi, quoddã suburbiorũ nũcupans. Quò Menippe (inquit illa) si venire cõstitueris, cantilenã me cantitante mire oblectabere: vinũq; illic bibes quale ante hunc diem nunq̃. nec vero ibidẽ tibi ab æmulo metus erit: tecum enim vno victura sum, formosa cũ formoso. Quibus verbis iuuenis pellectus (erat autem cętera ille quidẽ firmus virilisq; philosophus, sed impar amoribus) ad mulierem se cõtulit sub vesperã, deinde cũ ea eo modo cõsueuit vt assolent qui amãt. necdũ eñ suspicabatur visum esse quicũ ipse versabatur. Apollonius aũt cũ eò venisset, in morẽ statuarii intuens in Menippũ, hominẽ veluti pictor oculis perlustrabat. dein vbi percognitũ hominẽ iã habuit, Heus tu ô formose (inquit), quẽ fœminę decorę captãt, scito te serpentẽ sinu fouere, vicissimq; foueri à serpẽte. Quod verbũ Menippo admirãte, Nã tibi (inquit) Menippe mulier est nõ vxor: ecquid aũt amari te ab ea cẽses? Sane quidẽ (Menipp⁹ inquit) vehemẽ

ter mulier amore mei capta est. Nempe tute igitur (inquit Apollonius) eam vxorem ducturus es? elegantius enim erit (opinor) eam nuptam habere amantissimam tui. Verum age quam mox Menippe futuræ sunt nuptiæ? Quāprimum, ait ille, cras etiam fortasse. Nuptiarum deinde die stato, atque ab ipso Apollonio notato & obseruato, commodum aduenerant conuiuæ, epularíq; iam cœperant, cum Apollonius ad diem ipsum ad horamq; affuit. tumq; ad epulanteis cōuersus, Vbinam (inquit) illa est bella & delicata, quam propter nunc potatis? En tibi illā, Menippus inquit: & simul rubore perfusus assurgit. Tum ille, Aurum autem & argentum (inquit) reliquaq; vasa, quibus hoc conclaue exornatum cernimus, vestra sunt Menippe, nec ne sunt? Mulieris sunt, inquit Menippus. hoc enim est tantulum omnium meum quod dicere iure possim: pallium ostendens suum philosophicum. Nonne igitur vos tandem Tātali hortos quosdam scitis esse, qui nulli sunt? inquit Apollonius. Nos vero (aiunt illi) eos demū apud Homerum scimus esse, vt quibus ad inferos descendere non contigerit. At vos (inquit ille) ista quæ cernitis, hoc omne ornamentum eosdem ipsos hortos existimatote esse. non enim hęc materia, sed materiæ est opinio potius. Quô autem ipsi vera esse cognoscatis ea quę ego dico, isthæc bona spōsa, Empusarum est vna, quas quidam lamias esse, quidam laruas arbitrātur. amant autem Empusę, ac rebus venereis gaudēt, tum carnibus præcipue humanis delectantur: & quos homines quidem comesse statuerint, eos antè solicitant motibus venereis. Tum mulier ipsa sponsa, Heus tu (inquit) homo, melius ominare, & apagesis, aiens: execrari simulabat ea quæ dicentem audiebat Apollonium: deinde philosophos cauillari muliercula vt plerunque deliranteis. Verum aurea ipsa pocula argenteaq; cuncta supellex, vt quidem esse videbantur, inania & euanida interim abierunt, ipsa refellente Apollonio. serui etiam vinum miscentes, & concinnatores opsoniorum, atque

omne illud famulitium atq; ministerium, repente non comparuerunt cum Apollonius præstigiam refutasset. simul ipsum illud phantasma lachrymabundum orare Apollonium institit, ne se torquendo cogeret fateri quid ipsum esset. Vrgente autem Apollonio nihilq; indulgente, Empusam plane fassa est esse: eãq; ob causam Menippũ epulis saginare vt eius corpore vesceretur. Menippeis igitur delitiis similia & omnino phantasmatum instar, speciosa illa profanę sapientię atq; ascititiæ, promissa & miracula esse mihi videntur, quod quidé certe attinet ad fines bonorum & malorũ. At ex eo loco pendet summi quæstio & adeptio, qui terminus est, quod extremum, quod primũ, quo omnia referri debent humanæ mentis seria meditata. quo omnia bene & inculpate agendi, recte & innocenter viuendi, apposite & optabiliter moriendi, consilia spectare. Quapropter in ea commentatione, si minus florentem ætatem traduxerimus, senectutis saltem tabernaculũ, scenáq; extremi actus quasi fabularis huius vitæ & vmbratilis, collocare debemus. vt olim multi fecerunt annis melioribus, qui recte constitutam studiorum rationem habuerunt & explicatã, florente pietate illa memorabili & exemplari. Miseranda vero eo nomine prisca philosophia, quòd summi boni fructum posthumum, atq; eius studii, multo maxima pars doctissimorum nullum esse arbitrati sunt præter propagationem nominis & memoriæ. Tametsi Plato eorum Homerus, columen & decus philosophici nominis, nónihil de eo suspicatus est. Qui si immortalitatis humanæ rationem finemq; enucleate intellexisset, quas tandem iliadas, quàm disertas, quàm admirabiles de expetendo summo bono, Socrates iam dictus apud eum cõmemorasset? quantas autem odysseas vitæ ciuilis atq; vrbanæ, quæ mõstra, quos errores in huius freti transitu, quot pericula subeunda disseruisset? Quare antiquorum in hac parte philosophiæ ignorãtia, nihilominus virtute philosophica prędita, nobis culpã capitalẽ exprobrat, neglectũq; indeprecabi-

lem redarguit cogniti nobis summi boni & propositi. Mihi vero hæc nostra philosophia, familiæ dominicæ & cœlitus adoptatæ peculiaris, dos esse videtur literarum studii: non aduentitia, vt illa prisca, & extrinsecus allata, sed ab ipso patre hominum creatoreq́ profectitia, diuinitusq́ oblata. Quæ quid tãdem habet ipsa non solidum, non eminens, non expressum? omnia enim visenda, exoptanda, exposcenda, impetrabilia, propria & æterna mox pollicetur sacrosancta philosophia: eorũq́ spem locupletem interim repræsentat ea pars ipsius quæ hierographia dicitur, iis quibus familiariter insinuare in sapiẽtiæ sacrarium & pinacothecam contigit. Nec vero mortalium animos inani sagina sapientiæ imaginariaq́ explet: id quod externa in Platonicis fecit, vt Stoicos nunc omittã ob vaniloquentiam irrisos: sed solidis (vt dictum est) epulis salutaris doctrinæ, speiq́ certæ atq́ beatæ quadam velut ambrosia alere solet ac vegetare. Quoniam vero huius Aegeriæ cõgressus familiares non cuiuslibet hominis sunt, nõ cuiusuis aut loci aut temporis: ideo eius amoris æmulos nobilissimos quosq́ fecisse fere nouimus, vt è medio discedentes, locos expiabiles quęrerent procul vulgi strepitu, vnde præcepta ac monita sapientiæ exaudiri ab hominibus, & intellectu percipi nõ ægerrime queunt. Tales secessuum amœnitates, immo vero illas macaron insulas à priscis decantatas, nobile par amicorum Eusebius & Gregorius, aliiq́ permulti in oriente olim habitauerunt, quasi auream vitam Saturniamq́ agentes in theoriæ specula, cum ad lustralem illam contemplationem abstrusamq́ se contulissent, quam indagatrix illa & curiosa non nouit philosophia. In ponto autem negociorum ciuilium, in freto cupiditatum, in euripo ambitionis, quæ tranquillitas mentis esse potest ad oracula sapientiæ interpretanda, animoq́ versanda? At vero illa philosophorum schola, quæ Plotinos, Amelios, sceleratósque Porphyrios edidit, cum passim iam veritas illuxisset, in amœnis illa quidem floridisq́ campis, sed à sum-

mi boni domicilio deuiis, grandes illos animos fallaci commentatione pauit, atque eousq; frustrata est, vt velut in hortis Hesperidum aurea mala legere se existimarét, quæ in penum philosophiæ sanctiorem recondenda ducebant: nec nisi viris summis suiq; similibus impertienda. In ea etiam opinione miseri diroq; animi pabulo, vita (vt arbitror) functi sunt. Quibus quàm felicius ipsis atque auspicatius ad philosophiam incubuerint, ii qui indidem profecti, atque eorum æquales nonnulli, secundo flatu prouidentiæ in mari scopuloso velificati, ad extremum tenuerunt portum orthodoxiæ, nemini non planũ est sana mente prædito, & nos maioribus ire per altum auspiciis manifesta fides, quàm illis ire contigerit quãlibet magnorum nominum philosophis. Nisi forte hodie quoque in controuersiam cadere potest auctoritas christiani dogmatis, cuius olim tantum fuit numen, ea vis diuina, vt passim mortalibus ius gentium & naturæ extorserit, ratas generis humani opiniones inustasque antiquauerit: quibus tot annorum millibus imbuta communis prudentia atque etiam incocta fuerat. Quid autem mirabilius, quàm tot hominum myriadas, qui sibi tuendam prædicandamque veritatem entheo afflatu instincti persuaserant, non dico à sensu communi, errantium duce & magistro: sed à stemmate sui generis vnumquenque, à sanguine denique suo, & vero à corpore proprio animaq; desciscere, & transire agminatim ad spiritum euocatorem? Eorum igitur exemplo quos supra commemoraui, omneis qui recte philosophari volunt, oportet in anchoris theoricæ philosophiæ, & interdum in salo, expectare fati vadimonium. Quo insipientius atque absurdius de condicione sua mereri mihi videntur, etiam si frugi & rerum periti à multis esse censentur, ii qui sublatis illis anchoris studiorũ tranquillitatis, & post primæ philosophiæ studium, ambitioni vela pandunt, rursus altum pelagusque petentes. Sed quid non designat sacra cupiditas atq; auaritia? quibus animo vtcunq; incessen-

tibus, facessit amor actutum rerum immortalium, qui in iisdē præcordiis æmulum non admittit in diuersum hominē ab se se abducentem. Quare qui hoc facere non verentur, mirum est ꝙ nuncium ipsi remittere sustinent philosophiæ: id quod sine perfidia vix fieri posse videtur. nec id tamen tam rarum est q̄ halcyonem videre. Quid autem solidæ religionis intus fouere eum putemus, qui studii diuturni & sacrosancti segetē, iam venturam ad messem tā vberē, inarare denuo non vereatur & euertere? nimirum qui ita consulto & meditato faciāt, eos cōsilii & propositi vitæ summā, nec composite nec cōstāter institutam habuisse oportet: quo nihil est turpius & damnosius. Quo accuratius videre ii debent & attentius, ii quibus adhuc cōsulere integrū est & explicatū, ne in eandē fraudē incidant. Siquidem è ratione male putata, & vel temere vel oscitanter subducta, fieri vix potest, vt summa & fructus homini constet ætatis contritę, vel in literarum studio, vel in alio quocunque instituto vitæ commode & feliciter agendę. At eò fere omniū spectare hominum videtur intentio, laborumq́ contentio, vt commode vitam & salubriter agamus: nisi si ludere nos vitā, non agere serio fatebimur. Quid autem miserius est, quàm post tot labores excolendis moribus animoq́ componendo exhaustos, pœnitendam senectutem frugiperdamq́ philosophiam esse? Quid damnosius ac lamentabilius, quàm oleum & operam florentis ætatis vergentisq́ perdere? Noxam porrò inexpiabilem admittere ob neglectum cultum animi, ob floccifacta sapientiæ monita & præcepta, ob immortalitatis adipiscendæ disciplinam desertam aut obliuione transmissam: cuius propter inanem imaginem consectandam nullum non saxum mouit & voluit antiquitas ingeniosissima, dirum id vero atque abominandum. Denique quid potius, quid salubrius, quid porro oblectabilius senecta saltem ætas & emerita agere potest, interim dum tanquam animam agit: quàm sublimia meditari & suspicere, speratāq́ immor-

talitatis pollicitationẽ cõmentando sibi repręsentare? Et quidem aduersus appetentis mortis tumultus, qui imperitos homines fere territant, lucisq̃ q̃ par est cupidiores, septum esse oportet vallo philosophiæ, quę mortis est cõmẽtatio vt Marcus inquit Tullius, id à Platone mutuatus. Tum vitæ æternę contemplatio in exhedris primæ philosophiæ, spem non euariantem efficit, omnia mox hinc digressis lõge vberiora expetibilioraque futura. In summa hoc habeamus: huius philosophiæ studiũ, doctrinã inspiratam, veramq̃ & salutarẽ cõsectari sapientiã. Quæ cũ olim ipsa per vaticiniorũ ambages, oraculaq̃ figurata cœlitus demissa esset, atq̃ prodita tantũ mystice & symbolice, dei filius tandẽ inter homines mortali specie, sub carnisq̃ veræ integumento versans, interpres eius esse voluit. Qui cũ ipse præcepta multa monitaq̃ dedisset, humanæ sapientiæ fastigio multũ excelsiora, quædam etiam paradoxa, atq̃ è regione prudentiæ mortaliũ opposita, in populos omneis nationesque promulgasset incredibili assensu q̃ plurimorum: eò amplius craterem inexhaustum beatricis sapientię reliquit in medio mundi positũ: ex eoq̃ singulis tantũ hauriendũ doctrinę dedit, quantũ vnicuiq̃ satis est ad immortalitatẽ sempiternã & beatissimã consequendã. Ipse vero prouincia sibi mandata perfunctus, ac suo tẽpore inde decedens, legatis suis quos alias in prouincias dimissurus erat: cum imperio & potestate inusitatis, mœroris poculum laborisq̃ eodem è vase propinauit, vnde ad fæcẽ vsq̃ idem ipse hauserat. Ita nõ modo mortalibus se magistrũ sapiẽtiæ, ærumnarũq̃ vitę exhauriẽdarũ pręmõstratorẽ, sed etiã præitorẽ viæ ad cœlũ ferẽtis, quà discipulos suos atq̃ sapientię nõ ire modo docuit, sed venire præcepit & hortatus est. Proinde omniũ disciplinarũ longe cẽsenda est princeps sacra illa philosophia quã theologiã vocãt, eiq̃ eã ob causam submittere fasces omneis alias professiones ęquũ est. nosq̃ literarum bonarũ cupidissimi cũ de ea loqui institerimus, caput adaperire cõtinuo debemus, vt

est in prouerbio. Hoc igitur pietate imbuti studiosi teneant,
quasi musarũ elegantium simul & piarum oraculũ: adolescen
tis vt animi pædagogon Philologiam, ita senescentis philoso
phiã gerontagogon esse debere. ipsum porrò nomen philoso-
phię, ita demum venerandũ & augustum esse, si commenta-
tionum suarũ sanctariũ in arce theorię collocauerit: quam no
bis prouidentia humani generis cupida & euocatrix, in monu
mẽtis sapiẽtiæ architectata est, quos libros sacros vocamus.
Nequaq̃ aũt ad auspicandũ philosophiæ studiũ, expectãdum
esse donec emeritos iam oculos, effœtamq; speculationem ho
mo studiosus habeat. Et vero homini studiorũ liberaliũ curri
culũ ita ingresso, vt inde ad primã summamq; philosophiam
transitũ sibi muniat, plærũq; satis esse debet, si id quod Gręci
dicũt τὸ ὅλον assecutus sit: artiũq; singularũ professoribus τὸ ἴδιον
reliquerit, ne ad Sirenios scopulos tandẽ ipse hæreat, oblitus
sibi sedẽ esse propriã & perpetuã petendã. Non enim doctum
esse cõtinuo preclarũ est & optandũ, sed sane quoq; doctũ esse
& salubriter oportet. Quandoquidẽ multi fuerũt egregie viri
docti, quos sinistras literas, nõ dextras, musę docuisse dicũtur,
vt inquit Athenæus. Musæ aũt q̃q̃ liberales & ingenuæ, voci-
bus tamen suis lactare primũ animos iuuenũ solent, atq; duce
re. deinde magis ac magis trahere ac rapere. postremo agere
ipsos (vt aiũt) ac ferre studiosissimos sui, omnibusq; fortunis
interdũ euertere & spoliare. Cũ interim ita ingenio suo quisq;
eorũ indulgeat & obsequatur, vt cũ genio proprio belligeret,
vt vtar verbo comici. Vnde fit vt literę specioso nomine bonę
& elegãtes dictę, sæpe tamen male audiãt vt ingratæ atq; da-
mnosissimæ. Cum aũt ætas imperii tui æqualis princeps beni
gnissime, ad lucernã iã plane illustrem recognoscere institerit
in Francia antiquę doctrinę reliquias tũ latinas, tum græcas,
tuę posthac liberalitatis erit, obstrictęq; fidei (vt nosti) & be-
neficẽtię, spei bonæ & grauidę donatiuo hominũ vere literato
rũ cõtentionẽ alere, tueri, & adaugere. Reges enim & monar-

chæ,tametsi legib⁹ soluti sunt,nec ciuili tenentur actione,honoraria tamen ipsi in iudiciũ famæ vocari possunt,atq; etiam periclitari.Liberales aũt disciplinę,quas nostra complectitur vno hodie nomine Philologia,libertatẽ(vt ita dicã)liberaliũ eandẽq; perpetuã poscunt,cũ illę quę ad quęstũ institutę sunt aut certe moribus iãdiu cõparatæ, Saturnaliũ libertate tãtũ tẽporariaq; egeant.Quare illæ liberales & ingenuæ ab obseruantiæ & famulatus mancipio apud tuæ maiestatis æquitatẽ quasi apud maximũ prætorẽ asserendę sunt,eorũ suffragationibus, qui apud ipsam maiestatẽ magna pollent auctoritate. Ita aũt fert natura,vt q̃ quisq; maxime ad colendã Philologiã feliciter natus est,tã ille ab obseruantia illiberali & suę operę venditatrice,maxime alienus sit.At id organũ est ipsum præcipuũ cũ gnaua impudentia illius hominũ industrię,quã opificẽ fortunæ fictricẽq; vnicuiq;,vulgo homines esse dictitant, auctricẽq; fortunarũ.Hæc habui fere,quæ scribenda nũc ducerẽ de bonarũ literarũ studio instituẽdo,tuẽdo,& moderãdo, sub tuo Francisce Rex fausto feliciq; literis nomine in publicũ proditura.A te enim expectatur cũ meo,tũ aliorũ nõ paucorũ exẽplo,vt Philologia diu in Mineruæ ludo eo quo dictũ est modo exculta , deinde honoris officinis pro cuiusq; captu & ingenio perpoliatur,contra q̃ moribus Franciæ ante te receptũ erat.Id quod si facere constanter in animũ induxeris,tu tibi nouo exẽplo maiestatẽ constitueris,nõ regiã modo & augustã,appellantiũq; identidẽ sermone contritã,& quasi obsolẽtẽ,sed maiestatis ipsius primordialis germanã aut similem: vt iã dicere Ouidii verbis possimus,Hinc tibi maiestas, quæ regnũ tẽperat omne.Quaq; die per te est edita,magna fuit.Assidet illa duci,ducis est fidissima custos.Et pręstat sine vi sceptra tenere duci.Nõ em̃ tibi minore gloria dignũ erit literarũ decus in Francia,ingeniorũq; honorem restituisse , q̃ olim Romæ fuit Augusto,parthica signa tanto interuallo in vrbẽ retulisse.Nihil autem Philologiæ tantum obfuit ante te Re-

gem, q̃ cum poſita ſit in oculis maxime gratia, illa audita tã-
tum fuit fando in aula: idq́ꝫ obſcura fama atqꝫ maligniſſima.
Nunc autem non tantum acroamata philologica primas gra
tiæ partes, in conclaui regio, & ſuper epulas tuas obtinẽt: ſed
etiam generoſiſſima tua proles, excellentiſſimis ingeniis prę-
dita, incredibili ſub oculis tuis profectu, nobiliſſimi cuiuſque
ſtudiũ aut fauorẽ, ad cauſam literarũ tuendã & exornandã ac
cẽdit. Cuius rei reputatio ancipitẽ me tenet, incertũqꝫ iudicii.
etenim antea ſemper ipſe affirmare, paláqꝫ perhibere ſolebã,
vnũ te omnino adnotaſſe me, nõ regẽ tantũ, nõ principẽ, non
corporis inculpata beatáqꝫ conſtitutione prędıtũ, ſed hominẽ
omnino equeſtris ordinis, cętera nõ infeliciter aut natũ aut ſor
titũ, cuius ego omnes animi dotes exoptãdas mihi ducerẽ ad
claritatẽ nominis adipiſcendã. Nunc aũt in eo ſum poſt cõper
tũ liberorũ tuorũ ingeniũ ad literas diſcendas incredibile, cũ
eximia volũtate, igniculis gloriæ in iſta ætatula extimulata,
vt quaſi ex Thetide eos tibi natos eſſe cẽſeã, qui parẽtis quoqꝫ
luminibus ea parte glorię olim obſtructuri ſint, deo beneuolẽ
te. Adeo in primaria naturę officina & Promethei ſummi fi-
glina, eaqꝫ perangusta (in qua te fictũ eſſe omnes nõ imperiti
iudicant qui propius & ſatis ęſtimauerũt) nõ cãdidiſſimo luto
tãtũ, ſed etiã cãdidiſſimo cãdidiore & puriore, vaſa fingũtur,
animorũqꝫ cõceptacula cõfigurantur. Cõparãdę aũt à literis
glorię immortalis ſubſidium vnum hoc habes maximum. Si
enim facere perſeueraris id quod iandiu nõ obſcuriſſime ſem
per tuliſti, vt doctiſſimorum hominum decurias, iudicum
aliorumqꝫ magiſtratuum, in omni regni tui parte ſuppleuiſſe
merito dictitere, (id quod mox futurum eſſe ſperamus,) cum
maioribus tuis lõge inſigni gloria præſtitiſſe: tum vero poſte
ris tuis facẽ præluxiſſe amplificandæ eiuſdẽ gloriæ videbere.

FINIS

Sub prelo Aſcenſiano. M.D.XXXII. Menſe Nouembri.

ERRATA.

Folio.11, pag.2, verſ.31, recte, Fo. 30. pag.2, verſ.11, ſummi boni.